

Intézmény: Eötvös Loránd Tudományegyetem-
Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar

Érdeklődés és szabadidő-eltöltés összefüggése mozgáskorlátozott serdülőknél

Készítette: Szemenyei Eszter

Szakirány: Szomatopedagógia-autizmus
spektrumzavar pedagógiája

Évfolyam: BA III.

Témavezető: Dr. Csákvári Judit PhD, adjunktus

**Szeretném ez úton is megköszönni kitartó, szeretettel munkáját, segítségét,
odafigyelését Tanárainnak, Dr. Csákvári Juditnak és Dr. Balázs Jánosnak .**

Tartalomjegyzék

Köszönetnyilvánítás

1. Célok	4
2. Háttér	5
2.1. A serdülőkor fejlődési feladatai	5
2.1.1. <i>Testi fejlődés</i>	5
2.1.2. <i>Kortárs kapcsolatok</i>	5
2.1.3. <i>Szülő,- pedagógus- diák kapcsolata</i>	6
2.1.4. <i>Identitás</i>	7
2.1.5. <i>A tehetségről</i>	9
2.2. Érdeklődés, szabadidő-eltöltés és pályaaorientáció	9
2.3. A mozgáskorlátozott serdülők lehetőségei	12
3. Módszer	22
3.1. Minta	22
3.1.1. <i>Intézmény</i>	22
3.1.2. <i>A mozgássérülés típusai</i>	23
3.1.3. <i>Lakhely</i>	24
3.2. Eszközök és eljárás	24
4. Eredmények	28
4.1. Érdeklődés kérdőív	28
4.2. Kiegészítő kérdőív	30
4.3. A két kérdőív összevetése	32
5. Konklúzió	36
6. Hivatkozott irodalom	38
7. Mellékletek	41
7.1. Kiegészítő kérdőív	41
7.2. Szülői beleegyező nyilatkozat	43

1. Célok

Jelen tanulmányban az érdeklődési kör és a szabadidő aktív eltöltésének módja közötti kapcsolatot vizsgáltuk mozgáskorlátozott serdülők körében. A kutatás egy nagyobb téma, a mozgáskorlátozott fiatalok pályorientációjához kapcsolódó érdeklődés- és kompetenciavizsgálatok részeként került megvalósításra.

Fontos kérdés, hogy a pályaválasztás területén érintett fiatalok hogyan gondolkoznak saját képességeikről, a valóságban milyen konkrét lépéseket tesznek érdeklődésük, felismert tehetségük kibontakoztatására. A szülők, pedagógusok feladata, hogy felismerjék gyermekeik, diákjaik tehetségét, esélyt, alkalmat tudjanak biztosítani számukra a kibontakozáshoz. Mindezen kérdések jelentik a jelen kutatás aktualitását.

A kutatás tágabban értelmezett céljai között szerepelt a mozgáskorlátozott serdülők pályorientációjának háttérben lévő életkor-specifikus jellemzőket, jogi kereteket feltérképezni, összevetni a tipikusan fejlődő serdülők jellemzőivel. Mindezeket a „**Háttér**” című részben fejtem ki részletesen.

A kutatás szűkebben értelmezett, konkrét célja volt, hogy felmérje a kutatásban résztvevő, 9-11. évfolyamon tanuló diákok pályorientációs érdeklődését, összevetve a ténylegesen művelt szabadidős, érdeklődési köröknek megfelelő tevékenységeikkel. Így képet kaptunk a Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Kollégiumban tanuló mozgáskorlátozott diákok egy csoportjának tipikus szabadidős tevékenységeiről továbbá arról is, hogy milyen aktív szabadidő-eltöltési módokat ismernek, szeretnének művelni.

Jelen kutatás kérdésfeltevése, hogy a kitöltött *Érdeklődés kérdőív*ben, a tanulók által kiemelt területként megjelölt érdeklődési terület és a ténylegesen végzett szabadidős tevékenységek között milyen kapcsolat van. Az *Érdeklődés kérdőív* elején található kérdésekből kiderül, hogy mik a tanuló elsődlegesen választott kedvenc tantárgyai. Egy-egy kedvencnek nyilvánított tantárgy kiválasztásának oka nem csupán az iránta való érdeklődés lehet, hanem a pedagógus személyisége vagy a szülők hivatása. Célunk volt azt is megvizsgálni, hogy a kedvencnek megjelölt tantárgyak megnevezése összefüggésben áll-e az *Érdeklődés kérdőív* kérdéseire adott válaszok alapján eredményként kialakult érdeklődési területekkel.

2. Háttér

2.1 Serdülőkor fejlődési feladatai

2.1.1. *Testi fejlődés*

A serdülőkor számos kihívás elé állítja a 12-18 éves fiatalokat: folyamatos változás testi, és pszichológiai értelemben is. Felgyorsul a növekedés: hosszabbak lesznek a végtagok, majd a törzs és a mellkas megközelítőleg eléri a végleges méretét. Tipikus testi fejlődésű fiataloknál is kritikus ez az időszak, az enyhébb koordinációs nehézségek a csontváz- és izomrendszer átalakulása miatt elkerülhetetlenek lehetnek. Mozgáskorlátozott fiataloknál még nagyobb mértékű lehet a koordinációs bizonytalanság, hiszen nekik a mozgásállapotuk súlyossága és típusa is nagymértékben befolyásolja a változásban lévő szervezetük alkalmazkodó-, és kompenzálóképességét.

Ebben az időszakban kezdenek körvonalazódni, kialakulni a nemi szerepek is, továbbá a mozgáskorlátozott serdülők ez időszakban szembesülnek komolyabban aktuális mozgásállapotukkal, diagnózisukkal és feltételezhető prognózisukkal, így a nemi szerepekkel való azonosulást, önfogadást nehezítheti mozgáskorlátozottságuk miatt érzett esetleges szegénység, tehetetlenségérzet. Saját testük, önmaguk elfogadása nagy kihívás ebben az időszakban mind a tipikus testi fejlődésű, mind a mozgáskorlátozott serdülőknek. Ebben nyújthat hatékony segítséget a szülő, a pedagógus, de legfőképpen a kortárs baráti csoportok.

2.1.2. *Kortárs kapcsolatok*

A speciális iskolákban tanuló mozgáskorlátozott diákok ilyen szempontból talán könnyebb dolguk van, mint integráltan tanuló kortársaiknak, hiszen ebben a korban kezdik mélyebben megismerni a fiatalok nem csak saját magukat, hanem a társaikat is. Ilyenkor kerül felszínre hangsúlyozottabban a másság kérdése is, ami elfogadást vagy elutasítást vált ki a kortárs közösségek fiataljaiból. Főleg integrációban tanuló mozgáskorlátozott serdülőknek kell nem csupán saját felgyorsult testi változásait, diagnózisukat elfogadniuk, azzal szembenéznük, hanem társaik elfogadásával, esetleges sajnálatával is nagyobb mértékben kell megküzdniük. Ezt nehezítheti, hogy ebben a korban kezdenek kialakulni, fontossá válni, elmélyülni a kortárs kapcsolatok, ám egy mozgáskorlátozott fiatal sokszor kimaradhat az összejövetelekből, ünneplésekből mozgásállapota súlyossága, személyi segítség hiánya miatt. Számos példa mutatkozik viszont arra is, hogy integrációban a fentebb említett esetleges nehézségek pozitív irányba formálják az érintett fiatalok önértékelését, önfogadását, teljesítésvágyát.

Speciális intézményekben tanuló mozgáskorlátozott fiatalok talán könnyebben, hamarabb elfogadva egymást és saját másságukat, alakítanak ki mélyebb barátságokat. Nehézség lehet azonban, ha az azonos diagnózissal rendelkező fiatalok összehasonlítást tesznek állapotuk, prognózisuk között. Példának okáért izomsorvadásban érintett serdülők ekkor szembesülnek életkilátásaikkal, esetleg a serdülőkor vége felé szembesülnek osztálytársaik, barátaik elvesztésével, így jogosan merülhet fel bennük a kérdés: mi értelme van sok, eddig természetesnek vett tevékenységnek, kapcsolatnak: tanulás, barátság, párkapcsolat, életcélok, szabadidős tevékenységek, önállósodás. Mindezek miatt fontos tehát a szülők, pedagógusok részéről a hozzáértő, életkornak megfelelő tájékoztatás, elfogadás, motiválás.

A kortárscsoportokhoz való tartozás igénye megerősödik, mély, életre szóló barátságok alakulhatnak ki. Barátságaik alapja módosul, a korábban jellemző közös játék, mint barátságot összekötő kapocs lassan átalakul a közös érdeklődési kör, értékek, attitűdök, lojalitás, érdeklődés, szabadidős tevékenység mentén. A barátságok nem korlátozódnak csupán a közös időtöltésre, hanem ezek a közös tevékenységek, érdeklődési körök szolgáltatnak alapot a meghittebb, bizalmasabb beszélgetéseknek. Nemek szerinti eltérés is megfigyelhető. A lányoknak meghittebb, szorosabb barátságokra van igényük, míg a fiúk a közös tevékenységekben való együttes részvétel által kovácsolódnak össze, így baráti körük sokkal kiterjedtebb, mint a lányoké. A lányok megértést, támogatást várnak a barátságoktól, míg a fiúk szövetséget, amely támogatja egymást, amikor konfrontációba kerül valamelyik tag a szülőkkel vagy a pedagógusokkal. Ezekből a személyes barátságokból klikkek, bandák szerveződnek, amik fontosak a serdülők társas kapcsolataik, és személyiségfejlődésük szempontjából (Cole, 2006).

2.1.3. Szülő-pedagógus-diák kapcsolata

Ám a serdülőknek nem csak egészséges kortárskapcsolatokra van szükségük, hanem támogató, elfogadó családi háttérre is. A serdülőkorban lévő fiatal kapcsolata a szüleihez és a pedagógusaihoz is megváltozik, átalakul, elmélyül. Bizonyos értelemben távolabb kerülnek szüleiktől, ám éppen ez adhat lehetőséget számukra, hogy komolyabb lépéseket tegyenek saját felnőtté válásuk útján, ezáltal más fajta szülő-gyermek kapcsolat alakulhasson ki. Ez a folyamat sok konfliktussal jár, amiknek intenzitása a serdülőkor előrehaladtával csökken, így végeredményben egy minőségileg más fajta, mélyebb kapcsolat megteremtődésére ad esélyt (Cole, 2006). A szülők iskolai életben betöltött szerepei is változnak. A szülők és pedagógusok közös feladata a fiatalok lehető leghatékonyabb segítése. Kapcsolatrendszerük az

együttműködésen alapul. A serdülőkori előrehaladtával a fiatalok egyre inkább kezükbe veszik tanulmányaik irányítását is, így a szülők egyre kevesebb szerephez jutnak az iskolai életben, ám ez nem azt jelenti, hogy nem fontos a pedagógus és a szülő partnerkapcsolaton, és kölcsönös kötelezettségeken alapuló kooperációja. Mindezek következtében átalakul a szülő-pedagógus kapcsolata is (Schaffhauser, 2011). Mozgáskorlátozott fiatalok esetében még fontosabb ez az együttműködés, hiszen az érintett serdülő számára így még hatékonyabb segítséget biztosíthatnak a saját maguk számára elérhető lehető legnagyobb önállóság elérésében.

Mindezek mellett nem csak a szülő-pedagógus kapcsolata változik meg, hanem a tanuló-pedagógus kapcsolata is. A pedagógus, szűrőként, orientáló tényezőként áll a fiatalok mellett. A fiatalok szemléletének változásaira, személyiségfejlődésükre nagy hatást gyakorolhat a pedagógus indirekt módon is, modellközvetítő szerepe miatt. Ilyen módon a serdülő tanuló bizalommal fordulhat tanára felé egy-egy személyesebb kérdésben is (Bábosik, 2011). A kedvenc tantárgyak kiválasztásának szempontjai között találhatjuk a fiatalok érdeklődését, tehetségét a tantárgy iránt, ám nem elhanyagolható a pedagógus személyisége, tanítási stílusa, dinamikája sem. Ezért volt érdekes megvizsgálni jelen kutatásban szereplő fiatalok kedvenc tantárgymegjelöléseit, miszerint összecseng-e az érdeklődési köreikkel. Ha nem mutatható ki szignifikáns összefüggés, magyarázatul szolgálhat a tantárgy iránti érdeklődésre az adott pedagógus személyisége, hatása a fiatalra.

2.1.4. *Identitás*

A fentebb említett dinamikus változásban, átalakulásban lévő kapcsolatok következtében is formálódik a fiatalok identitása. Ennek következtében kezd körvonalazódni számukra a konkrétabb érdeklődés bizonyos tevékenységek felé, és egyre több lehetőség is nyílik ezek kibontakoztatására. Átlagosan ekkor kezdik tudatosan is felismerni tehetségüket bizonyos területeken, ennek kapcsán merül fel komolyabban a hivatás/pályaválasztás kérdése is. A fiatalok kezdenek szembesülni erősségeikkel, érdeklődésükkel, kompetenciáikkal, korlátaikkal és lehetőségeikkel is. Gondos és alapos segítség, útmutatás mellett mindezek valóra válhatnak.

Nem csak az önmagukhoz, társaikhoz, szüleikhez, pedagógusaikhoz való kapcsolat alakul át, hanem a társadalmi rendről, erkölcsről, politikáról is ebben a korban kezdenek el komolyabban gondolkodni. A Kohlberg szerinti (Cole, 2006) hat erkölcsi szakasz három utolsó szakaszába tartozó megállapítások kezdenek kialakulni, fejlődni, egymásra épülni

serdülőkorban: a törvény és rend szerinti megállapodásokban való egyre fokozottabb részvétel, kötelezettségek teljesítése; a társadalmi szerződés tudatosítása, betartása; az egyetemes etikai elvek megértése, önmagukra vonatkoztatva való betartása, az emberi és egyéni méltóság tiszteletben tartása.

A serdülőkor feladatai nem csupán a kapcsolatrendszerek átalakulásában és a fizikai változásokban nyilvánulnak meg, hanem, amint azt már korábban említettem, az önmagukról való gondolkodásban, önmegismerésben, identitásképzésben is nagy változások mennek végbe. A helyes önismeret elengedhetetlen a sikeres pályaválasztás szempontjából. Az egészséges önismeret alapjául szolgálhat a konkrét pályaorientációnak. Az önismeret elérésében nagy segítséget jelenthetnek a kortárskapcsolatok, a jó szülő-gyermek és tanuló-pedagógus kapcsolatok, hiszen állandó külső visszajelzést, kontrollt jelenthetnek a fiatal számára. Az önismeret előfeltétele önmagunk szeretetteljes elfogadása (Janowszky, 2004), érthető tehát, hogy mozgáskorlátozott fiatalok miért igényelnek fokozott odafigyelést pedagógusaiktól, szüleiktől. „Az adottságok kibontakozását segítő külső hatásokat kihívó és/vagy serkentő környezetnek minősíthetjük és közülük ugyancsak négy kategória: a család, az iskola, a kortárs-csoportok és az általános társadalmi környezet (elvárások, lehetőségek, divatok stb.) emelhetők ki.” (Czeizel, 2006, p. 16.). A helyes önismeret magabiztosságot eredményezhet, ami kedvez a tehetség kibontakozásának, motivációk kialakulásának. A tehetség tehát a motiváció, segítségnyújtás, lehetőség-teremtés talaján bontakozik ki (Czeizel, 1998).

Az identitásképzéshez identitáskríziseken keresztül vezet az út. Az identitásképzés feladatával való megbirkózásnak Marcia négy kimenetét határozza meg: elért identitás, amikor az adott fiatal sikeresen átélte már identitáskríziseket, ezek következtében elköteleződött, céljai elérése érdekében lépéseket tesz; korai zárás, amikor szintén elkötelezett a fiatal például a pályaválasztás tekintetében, ám nem mutatja jelét, hogy komoly kríziseken ment volna keresztül; a moratórium, amikor a serdülők éppen átélik az identitáskrízist, bizonytalanságban vannak; a diffúz identitás, amikor már számos identitást próbáltak ki, ám egyik mellett sem tudtak igazán elköteleződni, hajlamosak a cinizmusra (Cole, 2006). Mindezen állomások a mozgáskorlátozott fiatalokra is ugyan úgy érvényesek, mint tipikus testi fejlődésű kortársaikra, ám náluk a testi funkciók tipikustól való eltérő fejlődése hatványozottabban befolyásolja identitáskríziseiket, identitásképzésüket.

2.1.5. A tehetségről

A tehetséggondozás kérdésköre Magyarországon sok esetben még gyerekcipőben jár: a tehetséges tanulók fejlesztésére - mint a fogyatékos diákok fejlesztése esetében is - kevéssé vannak felkészítve a többségi iskolákban tanító pedagógusok. „A „normális” átlagosak nagy tömegében van bizonyos ellenszenv az eloszlás két végén lévő „abnormalitásokkal” szemben. Ez a fogyatékosok irányába valamiféle irtózást, a tehetségesek felé irigységet jelent.” (Czeizel, 1998, p. 21.). Érthető, hogy a tehetséges speciális szükségletű fiatalok (például mozgáskorlátozott serdülők) mentorálása több szempontból sem egyszerű feladat. A tehetségfejlesztésnek különböző útjai lehetnek: angol út (elkülönítés), német út (versenyeztetés), vagy az izraeli modell (tehetségfejlesztő központok) (Herskovits, 1998).

Mire van tehát szüksége a tehetséges fiatalnak? Speciálisan felkészült tanárookra, lehetőségre az önirányított munkára, tapasztalatszerzésre, bátorításra a kérdésfeltevés, kockázatvállalás terén. Mindezen összetevők igazak tipikus testi fejlődésű és mozgáskorlátozott serdülők esetében is. Ilyen szempontból semmi különbség nincs a két populáció között. Az eltérés a módszerek adaptációjában, nagyobb mértékű differenciálásban rejlik.

Összefoglalva, a serdülőkorban bekövetkező általános testi, pszichológiai átalakulások, folyamatok mentén és mindezek következtében alakul át a fiatalok önmagukhoz, szüleikhez, pedagógusaikhoz, kortársaikhoz való viszonya, továbbá a társadalmi rendről, erkölcsről való gondolkodásuk, hozzáállásuk, a tehetség-felismerésük és kibontakozásuk, és a kompetencia élményük is. Mindezek alapján alakul ki az érdeklődés, ami az aktív szabadidős tevékenységekben nyilvánul meg és a pályaorientációban csúcsosodik ki tipikusan fejlődő és mozgáskorlátozott serdülők esetében is.

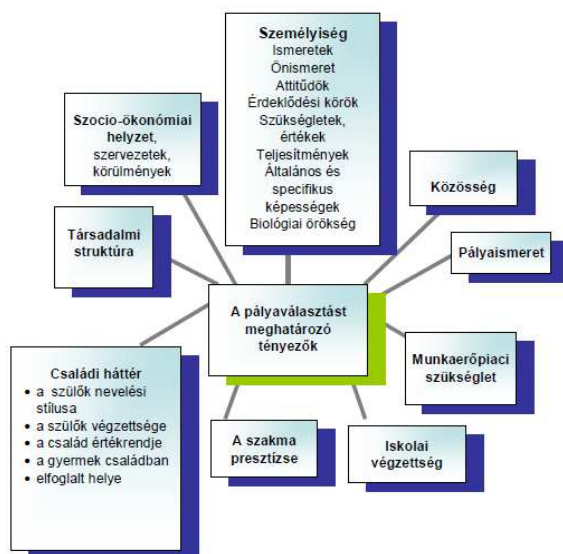
2.2 Érdeklődés, szabadidő-eltöltés és pályaorientáció

Ginzberg elgondolása szerint, a gyermekeket, kamaszokat három szakmai fejlődési periódus jellemzi:

- „1. Fantázia időszaka (11-13 év) — nem tesz különbséget a vágyak és a gyakorlati megfontolások között.
- 2. Próbálkozás időszaka (11-18 év) — négy részre oszlik:

- o Érdéklődési szakasz — megismerő képességek megszerzése; speciális rokon- és ellenszenvek különféle szakmák iránt.
 - o Kapacitás szakasz — érdeklődés a különböző foglalkozások elvárt jellemzői és saját képességei iránt.
 - o Értékelő szakasz — felismeri, hogy a foglalkozások különféle életstílusokat tesznek lehetővé, és alkalmat adnak az önmegvalósításra.
 - o Átmeneti szakasz — szembeesül a döntés szükségességével; képességeinek kipróbálása, érdekességek felfedezése.
- 3. Realisztikus időszak (18 évtől) — számos felfedező és kristályosodó ciklus jellemzi. Az egyén állandóan próbál optimális egyensúlyt teremteni személyes életstílusa és a szakmai világ realitása között.” (Papula, 2013, p. 39-41.).

A pályaaorientációt nem csak a személyiségfejlődés, biológiai érés befolyásolja, hanem tágabb értelemben hathat rá az adott társadalom kultúrája, a fiatal szocio-ökonómiai helyzete, a családi háttere, a választott szakma presztízse, az iskolai végzettsége, a munkaerőpiaci szükséglet, a pályaismeret, és a közösség is (Papula, 2013) (2. ábra).

1. ábra. A pályaválasztást meghatározó tényezők
http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2008/1/02_papula.pdf

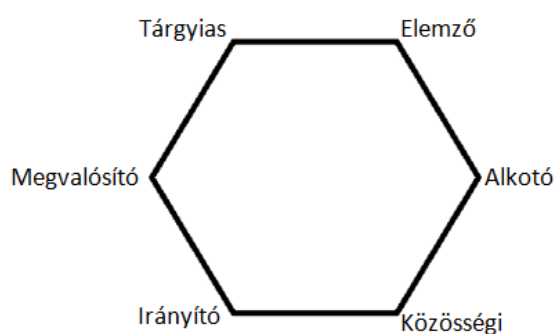
A pályaaorientációt tehát számos hatás segítheti vagy nehezítheti, így a pedagógusi, szülői segítség mellett indokolt a serdülő korosztály számára pályaaorientációs tanácsadások tartása is. Az Educatio Társadalmi Szolgáltató Kft. többek között ezt a hiánypótló tevékenységet is ellátja. Szolgáltatásai között megjelennek a továbbtanulási lehetőségeket segítő kiadványok, online információs felületek is. Ezeken a felületeken keresztül is lehetőségük nyílik

az érdeklődőknek és a velük szorosabb kapcsolatban lévő pedagógusoknak, szülőknek az információszerzésre (Kiss, 2011). Végeredményben a megalapozott, körültekintő pályaválasztás hosszú folyamata a sikeres, elkötelezett, ténylegesen megvalósult munkaerőpiaci elhelyezkedésben csúcsosodik ki, ahol különböző munkahelyeken

megelégedéssel, képességeiknek megfelelően és eredményesen állnak helyt a fiatalok. Ez lehet az a közös cél, amiért a serdülő fiatal, a szülő és a pedagógus közösen tesz lépéseket.

A fentebb említettek mentén, véleményem szerint a jelenlegi alcímben szereplő három kifejezést (érdeklődés, szabadidő-eltöltés, pályaorientáció) akár egy folyamat három egymásra épülő elemeként is megnevezhetnénk, hiszen az aktívan eltöltött szabadidő kiválasztása az érdeklődés tükrében történik, ezek következményeképpen kialakulhat az általánosabb, majd egyre konkrétabb pályaorientáció. Nem csak előre felé mehet végbe ez a folyamat, hanem fordított irányba is kölcsönhatás figyelhető meg. Az aktív szabadidős tevékenységekben való kitartó részvétel a fenntartott érdeklődés, motiváció függvénye. Érdeklődésünket nagyban befolyásolja, hogy miben érezzük magunkat kompetensnek. Ugyan ez fordítva is igaz: ami érdekel minket, abban általában kompetensnek érezzük magunkat. Mindezek nélkül nehezen jön létre a stabil, érett pályaorientáció.

Az érdeklődési kör feltérképezése történhet John Holland, Ph.D. által kidolgozott Holland Code elnevezésű tesztje alapján. A Holland Code tipológiája hat érdeklődési területet tárgyal (tárgyas, elemző, alkotó, közösségi, irányító, megvalósító). Ezek közül a teszt kitöltése után meghatározható szűken egy, vagy bővebben három fő érdeklődési terület. A Holland-féle tipológia meghatározza a vizsgálati személy személyiségi vonásait, jegyeit, és azt is, hogy milyen típusú munkakörben tud eredményesen, kiegyensúlyozottan munkát vállalni (Miller, 1994) (**1. ábra**).

2. ábra. J. Holland érdeklődés tipológiája

Az érdeklődési kör feltérképezése képet adhat az aktív szabadidő-eltöltés lehetséges formáiról. A szabadidő-eltöltés támogatása nagy pedagógiai lehetőségeket hordoz magában. Iskolai környezetben aktív szabadidős tevékenységek közé tartozhatnak a különféle szakkörök, fakultációk szervezése is. Ilyenkor alkalma nyílik a pedagógusnak közelebb kerülni a

diákokhoz, így megismerve személyiségüket, motivációikat, érdeklődésüket, tehetségüket (Borosán, 2011). Szabadidős tevékenységek színtere nem csak az iskolai környezet lehet. Ide tartozhatnak a különböző sportegyesületek, zenekarok, képzőművészeti körök, színjátszó-versíró társaságok, nyelvtanfolyamok is. Persze mindezen tevékenységek iskolai keretek között is megvalósulhatnak, legtöbb esetben valóban így is van. Éppen ezért, jelen kutatás

Kiegészítő kérdőíve ezekre a tipikus iskolai keretek között vagy azon kívül megvalósuló szabadidős elfoglaltságokra fókuszál.

A szabadidős tevékenységek elősegíthetik a pályorientációról való gondolkodást, hiszen a fiatal aktívan kipróbálhatja magát az érdeklődési területei mentén, szembesülhet erősségeivel, korlátaival, végül kialakulhatnak a konkrétabb pályaválasztási tervei. A pályaválasztás tehát nem egyszeri, hirtelen döntés, hanem egy hosszabb pályaválasztási krízisekkel teli aktív, a fiatal személyiségével együtt fejlődő alkalmazkodási folyamat, melynek végén kialakulhat a stabil, megküzdött, érett pályorientáció (Rókusfalvy, 1994). A pályaválasztás sikeressége szoros összefüggést mutat a személyiségfejlődéssel, identitásképzéssel is, továbbá hatnak rá a társadalomról alkotott elképzeléseink is. Mozgáskorlátozott fiataloknál további kérdéseket vet fel a választott hivatásra jellemző kiteljesedési lehetőségek képe, azaz hogy átlagosan mikor várható az adott szakmában az egyén maximális teljesítőképessége. Ez hivatásonként más és más. Nem mindegy tehát ilyen szempontból, például, hogy egy cerebrális paresis diagnózissal rendelkező fiatalról, vagy progresszív izombetegséggel rendelkező mozgássérült személyről van szó, hiszen várható élettartamukban, mozgásállapotuk stabilitásában, minőségében is hatalmas eltérések mutatkozhatnak. A pályorientáció kialakulása szakaszokra osztható személyiséglélektani szempontból is. Rókusfalvy (1994, p. 193.) szerint „A pályafejlődés a személyiségfejlődés egyéni fejlődésének egyik oldala. Azt mutatja, hogy az ember munkáján, hivatásán, mint sajátos eszközön keresztül hogyan fejezi ki, hogyan fejleszti, valósítja meg önmagát. Így a pályafejlődés is már gyermekkorban megkezdődik, s az egyes életszakaszokban más és más tartalmat nyer.” Ebbe a folyamatba tehát beletartozhat az identitásképzés, az önismeret, az önbizalom, a motiváció és a tehetség kérdésköre is. Kognitív szempontból a formális műveletek kora (Cole, 2006) lehetővé teszi az egyre komplexebb, absztraktabb gondolkodást, így a különféle információk felvétele, feldolgozása, integrációja is magasabb szinten kezdhet el működni.

2.3. A mozgáskorlátozott serdülő lehetőségei

Mindezek után jogosan tehetjük fel a kérdést: miben más tulajdonképpen a mozgáskorlátozott fiatalok életútja? Számos dolgot lehetne említeni, azonban jelen tanulmányban szűkebben értelmezve csupán a pályorientáció szemszögéből fogok erre kitérni.

De mit is értünk mozgássérülés alatt? „Mozgáskorlátozottság a mozgató és tartó szervrendszer különböző eredetű veleszületett vagy szerzett sérülése következtében jöhet létre. Nehéz egységes kategóriaként kezelni, mivel a különböző betegségeknek különféle megjelenési formái lehetnek, és a sérülés súlyossága, kiterjedtsége is befolyásolja a létrejött mozgásképet. A mozgáskorlátozottságot okozó betegségek pedagógiai nézőpontú csoportosítása a betegség következtében kialakult mozgásképet veszi alapul, a felosztás a betegség által kiváltott klinikai tünet-együttes alapján történik. Eszerint a fő mozgáskorlátozottsági kategóriák:

- A (korai) agykárosodás utáni mozgás-rendellenességek
- A petyhüdt bénulások
- A végtagredukciós fejlődési rendellenességek és szerzett végtaghiányok
- Ortopédiai elváltozások és egyéb kórformák

A különböző mozgáskorlátozottsági kategóriákba tartozó betegségek, rendellenességek eltérő pedagógiai és rehabilitációs megközelítést kívánnak, különböző fejlesztési irányokat tesznek szükségessé.” (Dombainé, 2006, p.7.).

Általánosan a mozgáskorlátozott fiatalok személyiségéről a következők mondhatók el: „A mozgáskorlátozott gyermekek személyiségfejlődésének nehézségei több tényezőből fakadhatnak:

- Testi felépítésük, megjelenésük más, mint a többi gyermeké, ezért testsémájuk megváltozik.
- Mozgásuk korlátozottsága miatt cselekvési, akarati funkcióikban hátráltatottak, emiatt életvezetési nehézségekkel kell számolni.
- Kézfunkciójuk, manipulációjuk akadályozott, ennek következtében az önkiszolgálás, önellátás, a mindennapos tevékenységek nehezítettek.
- Érzékelési, észlelési, tapasztalatszerzési körük beszűkül, így kevesebb élményben lesz részük.
- A mozgásos játékok fejlesztő hatását nélkülözniük kell, és a gyermekközösségen kívül rekedhetnek.
- Kommunikációs nehézségekkel is küszködnek, önkifejezésük akadályozott, ez izoláltsághoz vezethet.
- Állandó segítségre szorulnak, ez nehezíti a szocializációt.” (Dombainé, 2006, p. 11.).

A mozgáskorlátozottság ténye nem csupán a testi funkciókra, hanem általánosan a személyiségre, szűkebb értelemben a kognícióra is hatással van, hiszen a külvilágból szerzett

aktív tapasztalatszerzés is akadályozva lehet sok esetben. Ezért az információfelvétel folyamata (érzékelés), feldolgozása (észlelés) akár már születéskor is eltérő mintázatot mutathat. Feltűnő példa, hogy a cerebrális paretikus fiatalok központi idegrendszer által szabályozott izomtónus-eloszlási problémái, az ebből következő izomegyensúly megbomlások, a reflexműködések atipikus működése, és ezek átalakulása magasabb szintű vezérléssé, nagymértékben befolyásolhatják már kora gyermekkortól fogva az figyelemorientációt, ingerfelvételt, ingerfeldolgozást. A szem-kéz koordináció, a vizuo-motoros koordináció, a fej-törzs koordináció, az akaratlagos és célvezérelt mozgások terén is elmaradás, akadályozottság figyelhető meg (Csávás, 1976). Érthető mindezt, hogy a cerebrális paretikus fiatalok elesnek az ilyenfajta összehangolt mozgások által megszerezhető információktól, neheztettek lehetnek a megismerő funkcióik, ezáltal az önmegismerés és a környezet megismerése. Ezek következtében a motiváció, saját tehetségük felismerése, az érdeklődés, az aktív tevékenységekben való részvétel és végső soron a pályorientáció is akadályozott lehet.

Összefoglalva, a motoros (végtagokat vagy beszédszerveket érintő) és egyes szenzoros funkciók fejlődésének akadályozottsága miatt általánosan elmondható, hogy a világ megismerése hiányosabb, módosultabb lehet, mint tipikusan fejlődő kortársaiknál, így a környezethez való alkalmazkodás is neheztett lehet.

Általánosan elmondható a mozgáskorlátozott fiatalokról, hogy figyelmük hamarabb elterelődik, fáradékonyabbak pszichésen és fizikálisan is. Persze mindezt befolyásolja a diagnózisuk, az aktuális mozgásállapotuk és adott esetben társuló fogyatékoságuk is. Információszerzésük, tanulásuk akkor a legeredményesebb, ha cselekvésbe ágyazottan sajátíthatnak el dolgokat. Ez nagy kihívásokat állíthat pedagógusaik, szüleik elé, mivel kifejezetten ezeken a területeken lehetnek nehézségeik (Dombainé, 2006). Ezt a korlátozottságot a környezet akadálymentesítésével, személyi segítséggel és adaptált eszközök alkalmazásával lehet támogatni.

Mozgáskorlátozott fiatal kudarc esetén könnyen passzívvá vagy agresszívvé válhat, érdeklődése csökkenhet, motiválatlanná válhat. Ez nagymértékben befolyásolhatja az önértékelésüket is. A szorongó, visszahúzódo fiatal hamar alulértékelheti magát. Nem csak önmaguk alulértékelése figyelhető meg sok esetben, hanem önmaguk túlértékelése is, ha a környezettől nem reális visszajelzéseket kapnak. Ez főként akkor fordulhat elő, ha túlféltő, túlgondoskodó környezet veszi körül a serdülőt, túldicsérik vagy túl alacsony célokat tűznek ki számukra (Dombainé, 2006).

Az önbecsülést jelentős mértékben támogathatja a mindennapi életben való egyre önállóbb részvétel. A budapesti Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Kollégium tréninglakás programja és az intézményen belüli apartman rendszere a mozgáskorlátozott fiatalok önálló életre való nevelését célozza meg. A tréninglakás-programban az iskola 7. és 8. évfolyamon tanuló diákjai vehetnek először részt. Választhatóan kettő-hat hét időtartamra beköltözhet egy kisebb tanulócsoport az iskola közelében lévő társasház lakásába. Mindent önállóan kell intézniük: időbeosztás, számlák befizetése, vásárlás, főzés, étkezés, öltözködés, tisztálkodás, közlekedés, ügyintézés. Egy megbízott pedagógus az esetleges problémák felmerülése esetén segítséget, tájékoztatást nyújthat, ám meghagyja a maximális önállóságot a fiatalok számára. Az apartman rendszer az intézményen belül működik. Apartmanszerű lakóegységekben lakhatnak a vidékről érkező, vagy valamilyen szempontból rászoruló fiatalok a tanév egész ideje alatt. Itt kicsit több segítségnyújtás valósul meg a pedagógusok részéről, ám itt is a lehető legnagyobb fokú önállóság elérése a cél (Galambos, 2014). Az említett programok pozitív hatással lehetnek az önértékelésre, kompetenciaértékelésre. A fiatalok egy viszonylag védett környezetben reális képet kaphatnak önmagukról, erősségeikről, korlátaikról, mindezzel elősegítve a pályaválasztás konkrétabb körvonalazódását.

Az önértékelés, önbizalom nagyban befolyásolja a motivációt, az aktív szabadidős tevékenységekben való részvételt és végeredményben a pályaorientációt. Így van ez mozgáskorlátozott serdülők esetében is. Jemta, Fugl-Meyer, és Dahl „Self-esteem in children and adolescents with mobility impairment: impact on well-being and coping strategies (2009) című tanulmánya 138 mozgáskorlátozott gyermek és serdülő önbecsülését vizsgálta félig strukturált interjúk alapján. Önmagában a mozgáskorlátozottság tényével és az önértékelés mértékével nem találtak szignifikáns összefüggést, ám arra a következtetésre jutottak, hogy számos faktor van, ami befolyásolhatja az önértékelést. Ilyen tényezők a fájdalom mértéke, a mozgássérülés szerzett volta, a mozgássérülés mértéke, a mindennapi életben való önállóság, a magasabb életkor és a szociális kapcsolatok minősége.

Alacsonyabb önértékelés mutatkozott a szerzett mozgáskorlátozott személyek esetében, illetve ha a fiatal állapotához állandó fájdalom társult. Ugyancsak alacsonyabb önértékelést mutattak azok a fiatalok, akiknek kisebb mértékű volt a mozgássérülése. Itt arra a következtetésre jutottak a kutatók, hogy ennek a meglepő eredménynek az lehet az oka, hogy ők kevesebb elfogadást, támogatást kaphatnak a társadalom részéről, hiszen kevésbé evidens, hogy mozgáskorlátozottság állapotában érintettek. Úgy vélem, hogy ez főleg az jobb testi

tulajdonságokkal rendelkező, integrációban tanuló diákokra lehet jellemző, hiszen róluk talán nem is tudják kortársaik, hogy mozgáskorlátozottak, ám azt látják, hogy máshogy mozognak, máshogy néznek ki, mint ők. Ez okot adhat adott esetben a csúfolódásra, kiközösítésre is. Mindezek következtében lehet az érintett fiataloknak alacsonyabb az önértékelésük. A súlyosabb fokú mozgáskorlátozottak személyek viszont az állapotuk miatt nagyobb társadalmi részvételben, elfogadásban, lehetőségnyújtásban részesülhetnek, így az önértékelésük, önelfogadásuk is pozitívabb irányba mozdulhat el. A magasabb életkorral is alacsonyabb önértékelési szintet találtak a kutatók. Az említett tanulmány serdülőkorig bezárólag vizsgálta az önértékelés kérdését, így véleményem szerint azzal magyarázható ez a korreláció, hogy az évek előrehaladtával, különösen is a serdülőkor önértékelés szempontjából is kritikus periódusában a mozgáskorlátozott fiatalok is egyre kritikusabbakká válnak saját magukkal szemben, szeretnének megfelelni önmaguknak, szüleiknek, pedagógusaiknak, kortársaiknak és a mindenkori kor divatjainak. Mindezek mellett egyre világosabban szembesülnek aktuális mozgásállapotukkal, diagnózisukkal és lehetséges prognózisukkal, amik olyan kihívások elé állítják őket, amikkel hasonló korú, tipikus testi fejlődésű társaiknak nem kell szembenézniük.

Az említett tanulmányban magasabb önértékelési szintet találtak a kutatók azok esetében, akik a mindennapi tevékenységek, önellátás (ADL funkciók) területén önállóan, magasabb szinten értékelték a részvételüket. Ugyanígy magasabb önbecsülési szintet mutatott a vizsgálati személyek azon csoportja, akik saját bevallásuk szerint szociális kapcsolataikban sikeresek, kielégítő számú és minőségű interakciókat létesítenek és tartanak fenn. Ide sorolták a jó szülői, kortárs-barátsági és a szakemberekkel való kapcsolataikat. A pozitív önértékelést befolyásoló szintként a kutatók még a hatékony megküzdési stratégiák meglétét is meghatározták.

Ahogy a tipikus testi fejlődésű fiataloknál, úgy a mozgáskorlátozott serdülőknél is az önértékelés, önbizalom nagyban befolyásolja a motivációt a különféle tevékenységek felé. A teljesítménymotivációt fogyatékos sportolók esetében vizsgálta Dorogi László és Bognár József (2009). Kutatásukban azt találták, hogy elsősorban a feladatorientáltság és tudásorientáltság jellemzi őket az énorientáltsággal és teljesítménycéllal szemben. A feladatorientáltság a feladat végrehajtására irányuló motiváció, így a teljesítmény és a képességek javulása a cél. Ha a sportolót az énorientáltság jellemezi, nagyobb mértékben foglalkozik a vetélytársai teljesítményével, ami hátráltathatja őt a sikeres és zavarmentes felkészülésben, továbbá a versenyhelyzetekben is, mivel alacsonyabb teljesítményszint fennállásakor komoly önértékelési problémák merülhetnek fel.

Viszont ha sikeres a paralimpikon, megnőhet a motivációja a társadalmi részvétel területén is, hiszen az aktív sporttevékenység növeli a vitálkapacitást, a motoros funkciók szintjét is. Mindezen kedvező fizikai és pszichológiai hatások és a növekvő kompetenciaélmény következtében megnőhet a motiváció a minél önállóbb életvitelre. Ez a folyamat nem csak egy irányba hathat, hanem körkörösén erősíthetik egymást az egyes elemek: az önállóbb életvitel ugyancsak növeli a motivációt, ami elősegíti a jobb sportteljesítményt; a kompetenciaélmény következményképpen javul még a fizikális és mentális állapot is.

Ahogy tipikus testi fejlődésű fiataloknál, úgy mozgáskorlátozott személyeknél is számtalan területre irányulhat a motiváció. A motivációt nem csak a kompetenciaélmény, a fizikai állapot erősödése vagy a sikerek elérése keltheti fel, hanem önmagunk tehetségének felismerése is. Egy híres példa a tudományos területen való tehetség megnyilvánulására Stephen Hawking esete, aki súlyos, progresszív mozgásállapottal rendelkezik (Czeizel, 2004), ám erős motivációja és kiemelkedő tehetsége aktív tudományos munkára sarkallja.

Az aktív szabadidő eltöltésének mozgáskorlátozott fiatalok esetében is számos pozitív hatása van. Elősegíti a komplex személyiségformálódást, helyes időbeosztásra nevel, támogatja a szocializációt, serkentheti a motivációt, teret adhat a tehetség kibontakozására, elmélyítheti a már meglévő tudást, és támogathatja a pályaorientációt (Dorogi és Bognár, 2009). Sok mozgáskorlátozott fiatal, akinek lehetősége adódik rá, örömmel művel valamiféle szabadidős tevékenységet. Ezek a tevékenységek lehetnek a későbbi pályaorientáció vezérfonalai, ezért fontos pedagógiai cél lehet a fiatalok ez irányú motivációja. Nem csak a pedagógusokra, hanem a szülőkre, barátokra is nagy felelősség hárul, hogy megfelelő, hatékony segítséget tudjanak nyújtani a mozgáskorlátozott, pályaválasztás előtt álló serdülők számára.

Mozgáskorlátozott fiataloknál még hangsúlyosabb tehát a motiváció, tehetséggondozás, pályakép, pályaorientáció kérdésköre, hiszen a fentebb említett mozgássérülésből fakadó akadályozottságok miatt nehezített lehet a pályaválasztás, annak ellenére, hogy az aktív tevékenységekben való részvétel motiváltsága, igénye ugyanolyan vagy adott esetben magasabb szintű is lehet, mint hasonló korú, tipikus testi jellemzőkkel rendelkező társaiknál.

A szabadidő aktív eltöltésének, és a tehetséggondozásnak módjai nem csak iskolai keretek között valósulhatnak meg, hanem egyesületi keretek között is. A legnagyobb magyarországi mozgáskorlátozott személyekkel foglalkozó egyesület, a MEOSZ (Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége) számos alkalmat kínál a

szabadidő aktív eltöltésére és a munkakeresésre is. A MEOSZ honlapjáról nem csak budapesti, hanem más településeken működő szervezetek honlapja is elérhető. A különböző mértékben motiváló, lehetőségekben gazdag iskolai környezetből kikerülve a fiataloknak megmarad az igényük és az érdeklődésük a szabadidő aktív eltöltésére és a munkavállalásra. Ebben nyújthat számukra segítséget a MEOSZ.

A pályaorientáció kérdésköréhez tartozik a munkavállalás területe is, hiszen, a sikeres pályaorientáció a sikeres munkavállalásban teljesedik ki. A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) által 2009-ben kiadott jelentés a 2001-es népszámlálási adatok alapján beszámol a fogyatékos személyek (köztük a mozgáskorlátozott személyek) munkaerőpiaci aktivitásáról. Az 1990-es év 16,6%-os fogyatékos személyek foglalkoztatási arányáról szóló statisztikájához képest 2001-ben ez az arány visszaesett 9%-ra (1. táblázat).

Gazdasági aktivitás	1990			2001		
	összesen	fogyatékos	nem fogyatékos	összesen	fogyatékos	nem fogyatékos
		személyek			személyek	
Foglalkoztatott	43,6	16,6	44,6	36,2	9,0	37,8
Munkanélküli	1,1	0,7	1,1	4,1	2,0	4,2
Inaktív kereső	25,6	57,5	24,5	32,4	76,7	29,8
Eltartott	29,7	25,2	29,8	27,3	12,2	28,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. táblázat. A népesség fogyatékoság és gazdasági aktivitás szerint

http://e-oktatás.barcsi.hu/extra/tudásbazis/szoveggy/szgy_stat.pdf

A fogyatékoságtípusokon belüli gazdasági aktivitás a következőképpen alakult 2001-ben:

A fogyatékoság összevont típusa	Össze- sen	Foglal- koztatott	Munka- nélküli	Inaktív kereső			Eltartott
				együtt	ebből:		
					saját jogú nyugdíjas, járadékos	rokkantsági nyugdíjas, baleseti	
Testi fogyatékos	100,0	7,0	1,5	85,7	42,0	37,1	5,8
Látássérült	100,0	13,0	2,9	72,3	44,1	18,8	11,7
Értelmi fogyatékos	100,0	7,0	1,2	47,2	8,5	33,1	44,6
Hallássérült	100,0	11,0	2,0	77,2	52,1	16,4	9,8
Egyéb fogyatékos	100,0	10,3	2,9	75,0	24,4	45,7	11,8
Összesen	100,0	9,0	2,0	76,7	35,9	34,1	12,2

2. táblázat. Fogyatékos személyek gazdasági aktivitás és a fogyatékoság összevont típusa szerint

http://e-oktatás.barcsi.hu/extra/tudásbazis/szoveggy/szgy_stat.pdf

Elmondható összességében, hogy a mozgássérült populáció foglalkoztatási aránya a legalacsonyabb (7%), és a bármilyen okból inaktív keresőnek számító besoroláson belül a mozgáskorlátozott személyek alkotják a legnépesebb csoportot összesen 85,7%-kal. Magyarázatot adhat az alacsony foglalkoztatási arányszámra, hogy a mozgáskorlátozott munkavállalók számára van a legnagyobb szükség a fizikai akadálymentesítésre, amit a munkáltatók nehezen, vagy kis mértékben teljesítenek.

Mindezen statisztikai adatok alapján elmondható, hogy a mozgáskorlátozott személyek munkaerőpiaci foglalkoztatottsága terén jelentős előrelépéseknek kellene bekövetkezniük. Az említett adatok csupán csak a jéghegy csúcsát jelentik, hiszen elsősorban a pályaválasztás és az érdeklődési körnek megfelelő aktív szabadidős tevékenységekben való részvétel fogja alapját képezni a sikeres és tartós munkavállalásnak. Az adatok tehát nem csupán munkaerőpiaci, gazdasági szemléletváltásra hívják fel a figyelmet, hanem felkiáltójelet jelentenek a serdülőkorban lévő fiatalok környezetében lévő pedagógusok, szakemberek, szülők számára is. Ezért fontos motiválni a mozgáskorlátozott fiatalokat az érdeklődési körüknek megfelelő aktív szabadidős tevékenységek művelésére, amihez a szülők, pedagógusok és a jogalkotók kölcsönös munkájára van szükség.

Mindezeknek megfelelően az Európai Unió új európai fogyatékoságügyi stratégiájának célja, hogy „javítsa a fogyatékos személyek társadalmi befogadását, jólétét és jogaik teljes körű gyakorlását. Ennek érdekében a stratégia európai és nemzeti szintű kiegészítő fellépést javasol.” (Fogyatékoságügyi stratégia 2010–2020) Nyolc közösségi fellépési területet határoz meg a tagállamok számára, hogy a fentebb említett célok megvalósulhassanak:

- „Akadálymentesítés: A fogyatékos személyeknek hozzáféréssel kell rendelkezniük a javakhoz, a szolgáltatásokhoz és a segítő eszközökhöz. Ugyanúgy biztosítani kell számukra a közlekedéshez, az információs és kommunikációs technológiákhoz való hozzáférést, mint az egészséges személyek számára.
- Részvétel: Követelmény, hogy a fogyatékos személyek teljes mértékben gyakorolni tudják az uniós polgársággal kapcsolatos alapvető jogaikat. E stratégiának hozzá kell járulnia a következőkhöz:
 - o a fogyatékos személyeket – magánszemélyként, fogyasztóként, tanulóként, gazdasági és politikai szereplőként – mobilitásukban gátló akadályok leküzdése;
 - o az intézményesített gondozás minőségének és a bentlakásos intézményekben történő elhelyezésnek a garantálása a strukturális alapokból nyújtott támogatással;
 - o többek között a sport- és kulturális szervezetek, létesítmények és szolgáltatások hozzáférhetőségének javítása.

- **Egyenlőség:** Európai és tagállami szinten aktív politikákat kell bevezetni az egyenlőség előmozdítására. Ezen túlmenően a Bizottságnak biztosítani kell a fogyatékoság alapján történő megkülönböztetés elleni küzdelemmel kapcsolatos uniós jogszabályok és különösen a foglalkoztatás és a munkavégzés során alkalmazott egyenlő bánásmód általános kereteinek létrehozásáról szóló 2000/78/EK irányelv teljes körű alkalmazását.
- **Foglalkoztatás:** Az európai fellépésnek lehetővé kell tennie a fogyatékos munkavállalók számának növelését a hagyományos munkaerőpiacon, többek között aktív munkaerő-piaci politikák kidolgozásával és a munkahelyek jobb akadálymentesítésével.

A szakmán belüli mobilitás elősegítése érdekében (a védett műhelyekben is), valamint az önfoglalkoztatás ösztönzése és a munkahelyek minőségének javítása érdekében a szociális partnerek bevonásával is fel kell lépni.

- **Oktatás és képzés:** A fogyatékos tanulók és hallgatók számára akadálymentesített oktatási rendszert és egész életen át tartó tanulási programokat kell biztosítani. A stratégia így módon támogatja az általános oktatási rendszerek akadálymentesítését, valamint az egyéni fejlesztési intézkedéseket és az oktatási szakemberek képzését.

A fogyatékos személyeket továbbá megfelelőbben kell tájékoztatni a képzési és a mobilitási lehetőségekről, többek között a „Mozgásban az ifjúság” kezdeményezés és az „Oktatás és képzés 2020” stratégia keretében.

- **Szociális védelem:** A szociális védelmi rendszerek kompenzálhatják a fogyatékos személyeket érintő jövedelmi egyenlőtlenségeket, szegénységi és társadalmi kirekesztési kockázatokat. Ebben az összefüggésben értékelni kell a szociális védelmi rendszerek teljesítményét és időtállóságát, többek között a nyugdíjrendszerek, az állami lakhatási programok és a támogató szolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében.

A stratégia ösztönzi a strukturális alapok igénybevételét és a megfelelő nemzeti intézkedések elfogadását.

- **Egészségügy:** A fogyatékos személyeknek egyenlő hozzáféréssel kell rendelkezniük az egészségügyi szolgáltatásokhoz és intézményekhez, ideértve a mentális

egészségügyi intézményeket is. Az említett egyenlőség elvének garantálása érdekében a szolgáltatásoknak megfizethetőnek kell lenniük, és igazodniuk kell a személyek speciális szükségleteihez.

Külön figyelmet kell fordítani továbbá a fogyatékos munkavállalók egészségvédelmére és biztonságára.

- Külső fellépés: Az Unió kötelezettséget vállal arra, hogy nemzetközi szinten előmozdítja a fogyatékos személyek jogait. Fellépését többek között a bővítési politika, a szomszédságpolitika és a fejlesztési segélyezési politika keretében, valamint nemzetközi szervezetek – például az Európa Tanács, illetve az ENSZ – keretében bonyolítja.
- Végrehajtás: A stratégia az uniós és a tagállami intézmények közös kötelezettségvállalásán alapul. Közös fellépéseik a következőkre irányulnak:
 - o a fogyatékosághoz kapcsolódó problémák fokozottabb tudatosítása a társadalomban, valamint a fogyatékos személyek jogainak előmozdítása;
 - o uniós finanszírozási lehetőségek kidolgozása;
 - o a statisztikai adatok gyűjtésének és kezelésének javítása;
 - o az ENSZ-egyezmény végrehajtása nyomon követésének biztosítása a tagállamokban és az uniós intézményekben.” (Fogyatékoságügyi stratégia 2010–2020).

Mindezen fellépési területek jogi alapot, lehetőséget teremtenek a mozgáskorlátozott fiatalok társadalmi részvétele, munkavállalása, érdeklődési körének megfelelő aktív szabadidő eltöltésének módja, pályaeorientációja terén. Ezek mellett fontos iránymutatást jelenthet a fiatalokat nevelő pedagógusok számára, továbbá a céltudatos fiatalok ezeket a célkitűzéseket olvasva motivációt kaphatnak szabadidős tevékenységeik, pályaválasztási kérdéseik, kétségeik terén.

3. Módszer

3.1 Minta

A kutatásban 25 mozgáskorlátozott, speciális intézményben (Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai, Módszertani Intézmény és Kollégium) tanuló vett részt. 9., 10. és 11. évfolyamos tanulók. Azért esett erre az intézményre a választás, mivel a fiataloknak itt széleskörű, adaptált szabadidős tevékenységekben, szakkörökben próbálhatják ki magukat, miközben kellő támogatást, útmutatást, visszajelzést kapnak önmagukról, erősségeikről, korlátaikról. A diákok az intézmény szakközépiskolai részlegében tanulnak kereskedelem, marketing, üzleti tervezés, ismeretek, adminisztráció szakmai szakirányokon. Mivel az intézmény országos beiskolázású, az ország számos részéből érkeztek ide a diákok.

Az *Érdeklődés kérdőívet* 25 tanuló, az aktív szabadidő eltöltésére vonatkozó kérdőívet 22 tanuló töltötte ki, 20 tanuló (70%-a fiú, átlag életkor: 18,1 év szórás: 0,912) pedig mindkettőt. Az „Eredmények” részben az ő válaszaik kerülnek elemzésre.

3.1.1. Intézmény

A vizsgálatban részt vevő fiatalok mindannyian a Mexikói úton található Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai, Módszertani Intézmény és Kollégium tanulói. Az intézményben szomatopedagógusok, gyógytornászok, szaktanárok, pszichológusok, gyógypedagógiai/pedagógiai asszisztensek, nevelők biztosítják a mozgáskorlátozott tanulók számára legmegfelelőbb fejlesztést, támogatást. Mivel számos településről, különböző mozgásállapotú, más-más osztályfokról érkező diákok érkeznek, akiknek sokszor a tanulási-haladási tempójuk is nagymértékben különbözik, az iskola pedagógusai/vezetősége bevezették a különböző nevelő-oktató munkához kapcsolódó szervezeti specialitásokat: kiscsoportos/egyéni fejlesztések, kis létszámú osztályok, projekthetek, művészeti tárgyak epochális rendszere, adaptációs év, fejlesztő év, képességrendező év, erdei iskola, diagnózisok által meghatározott egész napos mozgásnevelés, lakóotthon-rendszer. Számos szakkör, sport-kör kipróbálására is lehetőséget kapnak az itt tanuló diákok: boccia, görlabda, fúvócső-darts, úszás, kerekesszékes tánccsoport. A fiatalok mozgásállapotát ortopéd szakorvos, neurológus, gyermekorvos, pulmonológus kíséri figyelemmel, heti rendszerességgel. Az épület minden része teljesen

akadálymentes, és a rendkívül sokféle segédeszközhöz is elérhető egy országszerte igénybe vehető eszközkölcsonzó révén. Fontos további szempont az intézményben, a fiatalok mozgásállapotától függő lehető legnagyobb fokú önállóságának kialakítása, és az ADL funkciók (Activity Daily Living: mindennapi tevékenységek) fejlesztése; a tanult dolgok mindennapi helyzetekben való alkalmazása. Ezek érdekében jött létre a felsőbb évesek számára lakóotthon-program, ami lehetőséget ad az erre vállalkozóknak az önellátás kipróbálására, hiszen egy héten át a pár fős tanulócsoport tagjainak kell megszervezniük mindennapjaikat (pl. szabadidős programok, utazás, ételkészítés, időbeosztás, tanulás).

A fentebb említett okok miatt kivételezett helyzetben vannak a kutatásban szereplő mozgáskorlátozott fiatalok. Az itt folyó széleskörű tevékenységkínálat, foglalkoztatottság a kutatás előnyére és egyben korlátjává is válhat, hiszen kiemelt intézményi minőségéből adódóan talán sokszínűbb eredményeket kaphatunk, ám nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy Magyarországon nem ez az ellátottsági szint jellemzi a legtöbb intézményt, ahol mozgáskorlátozott, azonos korú fiatalok tanulnak. Érdekes lenne tehát a jelen kutatásban kapott eredményeket összevetni a nem ilyen kiemelt intézményben tanuló diákok pályaeorientációs elképzeléseivel.

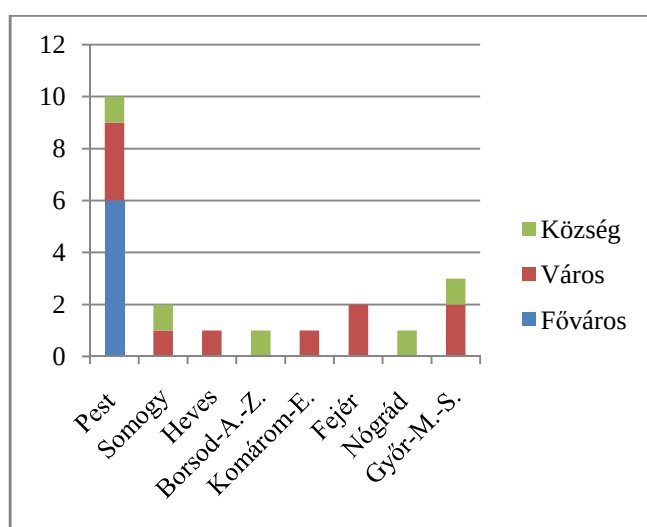
3.1.2. A mozgássérülés típusai

A mozgássérülés jellegét a nemzetközileg használatos BNO kóddal (Betegségek Nemzetközi Osztályozása) is lehet jellemezni. Mozcáássérülési állapotuk szempontjából a legnépesebb csoportot a Tetraparesis Spastica (BNO: G80.1) diagnózissal rendelkező fiatalok alkotják 8 fővel. A második legnépesebb táborat a DMP (Dystrophia Musculorum Progressiva, BNO: G71.0) diagnózissal rendelkező serdülők alkotják 4 fővel. Utánuk következnek az SMA (Spinalis Muscularis Athrophia, BNO: G12.0) és Spina bifida (BNO: Q05) kórképpel rendelkező gyermekek csoportja 2-2 fővel. Végül 1-1 gyermek rendelkezik Petyhüdt tetraplégiával (BNO: G82.3), Arthrogriposis Multiplex Congentiával (BNO: Q74.3), Paraplégiával (BNO: G82.2) és spasztikus tetraplégiával (BNO: G82.4). Pár fiatalnál a pedagógusok feltüntették az egyéb, társuló állapotokat is: Dyslexia (BNO: F81.0), Dyslalia (BNO: F80.0), Incontinentia (BNO: R32), Epilepsia (BNO: G40.9), Myopia (BNO: H52.1), Strabismus convergens (BNO: H50.0).

3.1.3. Lakhely

Mivel az intézmény, ahol a diákok tanulnak, országos beiskolázással bír, az ország számos részéről érkeznek ide a mozgáskorlátozott, ép értelmű diákok. Azok számára, akik ezt igénylik és indokolt, kollégiumi vagy apartman rendszerű lakhatás van biztosítva. A fiatalok haza- illetve iskolába történő utazását buszok, mentőautók segítik.

A kutatásban részt vevő húsz fiatal közül tíz Pest megyéből, kettő-kettő Somogy, Fejér, Győr-Moson-Sopron megyéből, egy-egy Heves, Nógrád, Komárom-Esztergom, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből érkezett. Közülük kilenc serdülő városból, hat fiatal a fővárosból és öt diák községből veszi igénybe az intézmény sokrétű szolgáltatásait (**3. ábra**).

3. ábra. Serdülők lakhely szerinti megoszlása

3. 2. Eszközök, eljárások

A kutatás két kérdőív összehasonlításán alapult: standardizált *Érdeklődés kérdőív* és egy általam összeállított *Kiegészítő kérdőív*, ami a gyermek aktív részvételét vizsgálta különböző szabadidős tevékenységekben.

Az *Érdeklődés kérdőív* a Holland Code (Miller, 1994) érdeklődési területeinek megfelelően mozgáskorlátozott fiatalok vizsgálatára lett kidolgozva egy jelenleg is futó,

minden SNI csoportra kiterjedő pályaaorientáció-kutatásban. Az általam használt eredményeket a projekt¹ bocsátotta rendelkezésünkre.

Az *Érdeklődés kérdőív* mozgáskorlátozott serdülők számára szóló változatában 36 kijelentés található, amik 6 fő érdeklődési területet határoznak meg. Ezek megfelelnek a Holland Code által alkalmazott tipológiának: tárgyias, elemző, alkotó, közösségi, irányító, megvalósító. A kijelentésekre a Likert-skála elve szerint lehet választ adni. Négy szintet különböztet meg: 1-nem igaz, 2-kicsit igaz, 3-igaz, 4-nagyon igaz. Ezen elv szerint egytől négyig terjedő pont adható a kijelentésekre. Az állítások mindegyike a hat érdeklődési terület egyikének felel meg. A kérdőív végén található a pontozási tábla, ami alapján a fiatal kiszámíthatja az egyes területeken elért pontjait. Ezután az értékelő lapon összesítheti a különböző területeken elért pontjait, így meghatározható lesz, mi az elsődlegesen, illetve a másodlagosan kiemelkedő érdeklődési területe. A kitöltés, összesítés végén rögtön visszajelzést és információt kap a tanuló a kiemelkedő érdeklődési területei jellegzetességeiről és az azokhoz kapcsolódó lehetséges foglalkozástípusokról. Alapszemlélete a teljes kérdőív-csomagnak, hogy a kutatásban résztvevő fiatalok ne csak információt szolgáltassanak a kutatóknak, hanem ők maguk is azonnali visszajelzés alapján hasznos információkat tudjanak meg magukról, lehetőségeikről. Így talán könnyebben, tudatosabban tudnak a későbbiekben segítségért fordulni tanáraikhoz, és a pedagógusok is egyszerűbben tudják őket támogatni a pályaválasztásuk útján. A kérdőív kitöltése, kiértékelése ám csak az első lépés a sikeres pályaválasztás érdekében. Mivel önbeszámolós módszert alkalmaz, a fiatal számára mindenképp jó visszajelzést szolgáltat önmagáról, ami az első lépés a megfelelő hivatás megválasztásánál és a helyes önértékelés kialakulásánál.

Fontos szempont, hogy a kialakult eredményekből felhasználható célokat lehessen kijelölni a mindennapokban. Ebben próbál segítséget nyújtani ez a kérdőív diákoknak és pedagógusoknak egyaránt, hiszen a kialakult eredmények támpontot, továbblépési irányt mutathatnak. Az önbeszámolós jelleg és az azonnali visszajelzés lehetősége szépen mutatja az összeállítók modern, participációs elvben való gondolkodását. A kitöltő személy számára a különböző típusokról, a már fentebb említett projekt keretei között kidolgozásra került *Érdeklődés kérdőív* végén található érdeklődéstípus-leírások nyújtanak segítséget: Ezek a következők (**3. táblázat**):

¹ NFA KA 11/2012 „Javaslat a speciális nevelési igényű tanulókat oktató intézmények pályaaorientációs tevékenységének szakmai támogatására, valamint a program megvalósításához szükséges forrás biztosítása”

I	Irányító: az ilyen érdeklődésű emberek olyan helyzetekben érzik jól magukat, ahol mindig van megoldandó feladat, és vállalhatják a kezdeményező, irányító, szervező szerepet. Keresik azokat a helyzeteket, ahol változatos, folyamatosan új kihívásokkal szembesülhetnek. Gyorsan átlátják a különféle helyzetek követelményeit, és hajlandók a megoldás érdekében cselekedni, másokat mozgósítani, lelkesíteni, a feladatok megoldását megszervezni. Elsősorban a feladatok nagyobb összefüggéseinek kézben tartása jelenti a legfontosabb örömforrást számukra a munka során, inkább nagy vonalakban szeretik átgondolni a helyzetek megoldását, a részleteket szívesen hagyják másra. Szeretik megszervezni saját maguk és mások tevékenységét, függetlenül és önállóan saját munkavégzésük folyamatában. Nem félnek a kockázatvállalástól. Pályakörök: Kereskedelem, marketing, idegenforgalom, vendéglátás
A	Alkotó: az ilyen érdeklődésű emberek olyan tevékenységeket tartanak vonzónak, ahol a különféle helyzetek, kérdések, problémák megoldására új, esetleg mások által még nem ismert megoldásokat találhatnak ki. Fontosnak érezhetik azt is, hogy saját személyiségük megnyilvánuljon valamilyen alkotó tevékenység során. Lényeges számukra, hogy önállóan dolgozhassanak, és új élményekkel, változatos feladatokkal találkozzanak. Munkájuk során szeretik a képzeletüket és az érzéseiket használni az alkotó tevékenységhez. Pályakörök: Művészet, kézművesség; Szórakozás, sport
M	Megvalósító: az ilyen érdeklődésű emberek fontosnak tartják, hogy meghatározott feltételekkel, pontos szabályok alapján végezhesék munkájukat. Biztonságot jelent számukra, ha tisztában vannak teendőikkel, és megnyugtató számukra, ha tudják, hogy pontosan meddig terjed a felelősségük. A pontosan kijelölt határok között szívesen foglalkoznak aprólékos, fokozott koncentrációt igénylő feladatokkal, és szeretik a jól szervezett munkát és a logikus megoldásokat. A határidők, szabályok és pontos leírások segítik munkájukat. Váratlan meglepetésektől mentes, biztos, kiszámítható feladatokat keresnek. Szívesen dolgoznak utasítások alapján, elfogadják mások irányítását és felügyeletét. Szeretik befejezni az elkezdett munkát, zavarja őket, ha a munkavégzést meg kell szakítani. Többnyire a megszokott megoldásokat alkalmazzák, jobban kedvelik azokat a feladatokat, amelyek előre láthatóak, és kiszámíthatóak. Pályakörök: Gazdaság, pénzügy, üzlet/ügyvitel, adminisztráció; Jog, személy- és vagyonvédelem
T	Tárgyas: az ilyen érdeklődésű emberek számára fontos, hogy munkájuknak belátható időn belül kézzel fogható, látható eredménye legyen. Szívesen foglalkoznak gyakorlati problémák megoldásával, kivitelezésével. Az őket érdeklő tevékenységek során szükség lehet testi ügyességre, erőfeszítésre. A gyakorlati megoldások emberei. Szívesen dolgoznak szerszámokkal, vagy gépekkel. Szeretnek különböző tárgyakat javítani vagy előállítani. Fontos számukra, hogy megértsék egyes gépek, tárgyak és eszközök működését. Pályakörök: Természet, környezet; Közlekedés, szállítás; Ipar
E	Elemző: az ilyen érdeklődésű emberek a világ dolgai közötti összefüggéseket keresik, fontos számukra a kapcsolatok feltárása és kutatása. Szeretnek információkat gyűjteni, kutatni. Fontos számukra, hogy egy tevékenység végzése során legyen elég idő és alkalom az elmélyülésre, a problémák részletes elemzésére, elméletek kidolgozására. Szeretnek elvont fogalmakkal dolgozni, közel áll hozzájuk a tudományos, tervezői tevékenység, elemzés, és logikai feladatok megoldása. A munkafolyamatokban szeretnek a dolgok mélyére látni, és a problémák megoldásához elméleti vagy kísérleti úton eljutni. Pályakörök: Műszaki pályák; Tudományok
K	Közösségi: az ilyen érdeklődésű emberek fontosnak tartják, hogy mások számára hasznos, fontos, segítő vagy szolgáltató tevékenységet végezhesenek. Szívesen lépnek kapcsolatba másokkal, akár üzleti ügyben, akár segítőként. Szeretnek beszélgetést kezdeményezni, szívesen segítenek mások szükségleteinek, problémáinak megoldásában. Olyan feladatokban érzik jól magukat, ahol társaságban, csapatban, munkacsoportban dolgozhatnak. Kedvelik az olyan munkákat, ahol személyes kapcsolattartásra van szükség. Pályakörök: Oktatás, társadalom, kommunikáció; Humán szolgáltatás, életmód, egészségügy

3. táblázat. Érdeklődési területek jellemzése. NFA KA 11/2012 „Javaslat a speciális nevelési igényű tanulókat oktató intézmények pályaaorientációs tevékenységének szakmai támogatására, valamint a program megvalósításához szükséges forrás biztosítása”

A pályaorientáció sikeres tervezéséhez az *Érdeklődés kérdőívet* kiegészíti a *Kompetencia kérdőív*, mellyel azonban jelen dolgozatban nem foglalkozunk.

Az általam összeállított *Kiegészítő kérdőív* hat szabadidős tevékenységterületet vizsgál: zeneművészet, sport, színművészet, irodalom, képzőművészet, idegen nyelv. Az egyes területek művelésénél különböző szinteket lehet megkülönböztetni: műveli, mert a továbbtanulási tervei között szerepel; műveli, mert a hobbija; műveli, mert kötelező; nem műveli, de tud róla és érdekelné; nem műveli, tud róla, de nem érdekli; nem műveli, mert nem is tud róla. A kérdéssor végén pár nyitott kérdés is található, amik arra kérdeznak rá, hogy a fentebb említett tevékenységekben való részvétel, vagy az azokból való kimaradás szerintük befolyásolja-e bármilyen módon a továbbtanulásról való gondolkodásukat. Mint az *Érdeklődés kérdőív*, ez a kérdőív is önbeszámolón alapul.

Az adatgyűjtés két fázisban történt. Először az *Érdeklődés kérdőívet* töltötte ki 25 tanuló, majd a második fázisban a *Kiegészítő kérdőív* kitöltésére került sor. Ezt a kérdőívet 22 tanulóval tudtuk felvenni. Öt tanuló csak az egyik kérdőív (*Érdeklődés*-, vagy *Kiegészítő kérdőív*) kérdéseit válaszolta meg, így összességében 20 fiatal eredményeit tudtuk összehasonlítani. A kérdőívek kitöltése a diákok pedagógusai segítségével történt.

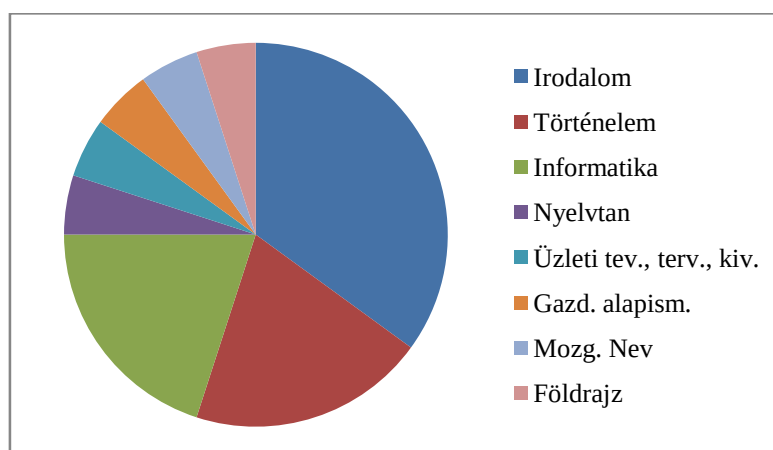
Az tanulók *SNI érdeklődés és kiegészítő kérdőív*ből származó adatainak statisztikai elemzése SPSS 17 (Statistical Package for Social Sciences) statisztikai programcsomaggal, a grafikai illusztrációk Microsoft Office Excel 2007-es programmal történtek.

Etikai intézkedéseként az egyes tanulók azonosítására monogramot használtunk, további személyes adataik és a kérdőívek kérdéseire adott válaszaik csak a kutatásban résztvevők számára hozzáférhetőek, szülői beleegyező nyilatkozat után történt a mintavétel, adatelemzés, illetve a jelen dolgozat elkészítése.

4. Eredmények

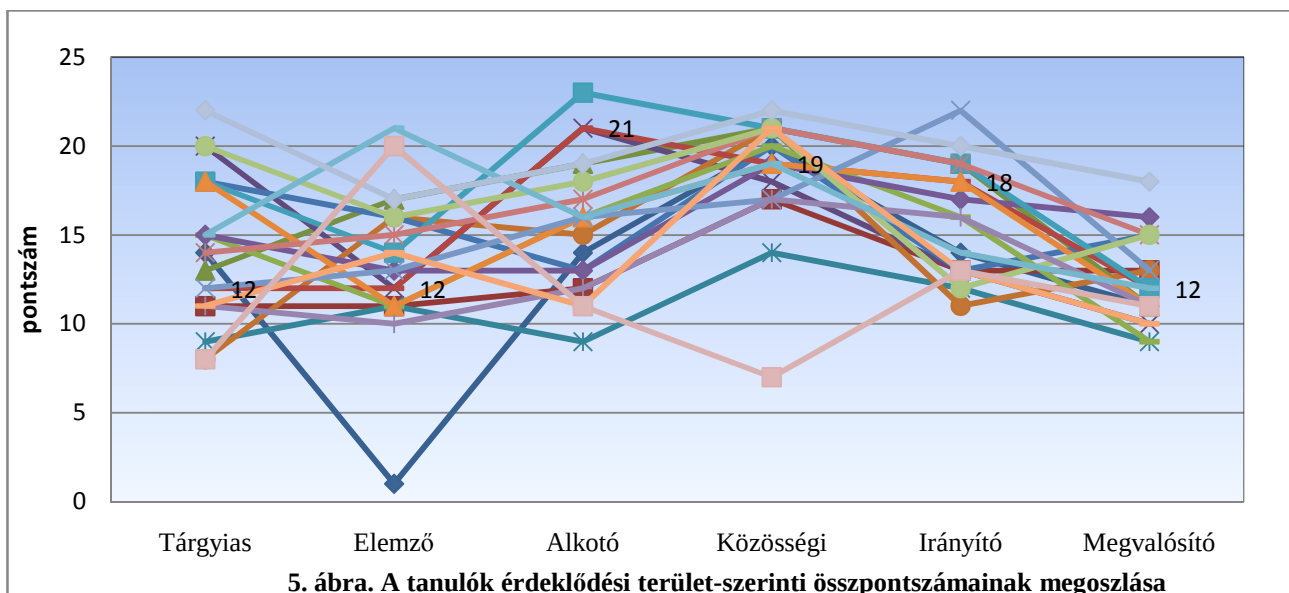
4.1. Érdeklődés kérdőív

Az *Érdeklődés kérdőív* bevezető kérdéseiből kiderül az egyes tanulók elsődlegesen megjelölt kedvenc tantárgyainak aránya. Irodalom: 7 fiatal, történelem: 4 fiatal, informatika: 4 fiatal, nyelvtan: 1 fiatal, üzleti tevékenység tervezés, elemzés: 1 fiatal, gazdasági alapismeretek: 1 fiatal, mozgásnevelés: 1 fiatal, földrajz: 1 fiatal (**4. ábra**). Kezdetben a kutatás szűkebben értelmezett céljai között szerepelt, hogy a kedvencnek megjelölt tantárgyak, az érdeklődés és a ténylegesen művelt szabadidős tevékenységek közötti összefüggést tudjunk mérni, ám ezek a tantárgyak nem illeszthetőek Holland Code tipológiájához, így ilyenfajta asszociációs mérőszámot nem állt módunkban számítani a *Kiegészítő kérdőív* és *Érdeklődés kérdőív* eredményei alapján. Az itt elért eredményekről, összevetve a másik két kérdőív tanulságaival, a „*Két kérdőív összevetése*” részben eseti szinten tesztek említést.

5. ábra. Elsődlegesen megjelölt kedvenc tantárgyak

A résztvevők 70%-a a közösségi területet jelölte meg fő érdeklődési területként. A serdülőkor fejlődéslélektani szempontból a kortárs közösségek egyre hangsúlyosabbá válását jelenti, a kutatási eredmények ezzel összhangban állnak. A második legnépszerűbb (15% választotta) az alkotó érdeklődési terület. Úgy tűnik a minta összességében a tárgyas terület - mint fő érdeklődés - teljes egészében hiányzik. Magyarázatul szolgálhat, hogy a mozgássérülés ténye nem kedvez a praktikus, jó motoros készségeket igénylő érdeklődéseknek. Az eset szintű elemzés azonban, amely pedagógiai szempontból igen hasznos, egy kicsit árnyalja ezt a képet. A **5. ábra** mutatja be az egyes tanulók által elért pontszámokat érdeklődési területenként.

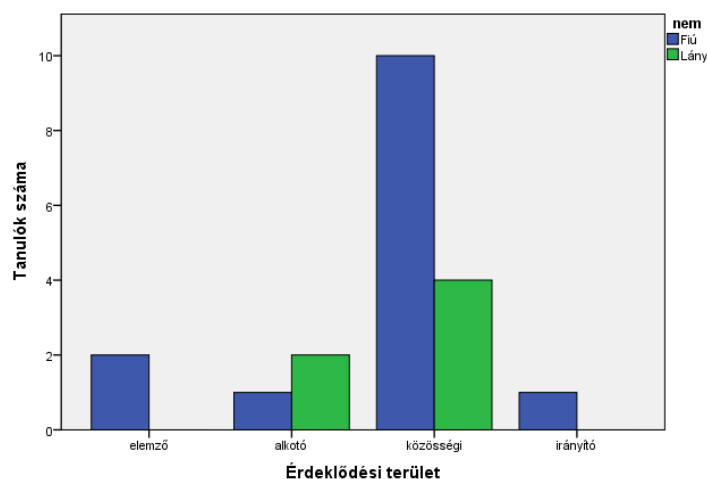

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Tárgyas	20	8,00	22,00	14,2000	4,09878
Elemző	20	1,00	21,00	13,5500	4,24853
Alkotó	20	9,00	23,00	15,6000	3,78918
Közösségi	20	7,00	22,00	18,7000	3,37327
Irányító	20	11,00	22,00	15,6000	3,20197
Megvalósító	20	9,00	18,00	12,3500	2,41214
Valid N (listwise)	20				

4. táblázat. A tanulók érdeklődési terület-szerinti összpontszámainak megoszlása szám adatokban

Összességében elmondható, hogy a legkevésbé egységes érdeklődési területek közé tartozik a tárgyas és az alkotó terület. A közösségi és megvalósító érdeklődési területeken megfigyelhető az egységesség, ám míg a közösségi területen számított szórás a mutatót eredményei szétdobja, addig a megvalósító érdeklőségi területen kis szórás figyelhető meg. Mind az elemző és irányító területeken nagy különbségek figyelhetők meg a vizsgált csoport eredményei között (4. táblázat, 5. ábra).

Lányok esetében az elemző és irányító terület sem választódik ki fő érdeklődésként (6. ábra). Az egyes érdeklődési területekre eső nemek szerinti kis elemszám miatt statisztikai próba nem végezhető.

6. ábra. Fő érdeklődési területek nemek szerinti megoszlása

4.2. Kiegészítő kérdőív

A *Kiegészítő kérdőív* kérdéseire adott válaszokból két terület; az idegen nyelv tanulása és a sporttevékenységekben való részvétel emelkedett ki. Idegen nyelv tanulásáról, mint iskolaidőn kívüli tevékenységről összesen tizenkét tanuló (9 fiú, 5 lány) számolt be, míg aktív sportolásról tizenöt (10 fiú, 5 lány) (**5. táblázat**).

	Zeneművészet		Összesen	Színművészet		Összesen	Sport		Összesen	
	nem műveli	műveli		nem műveli	műveli		nem műveli	műveli		
fiú	11	3	14	11	3	14	4	10	14	
lány	5	1	6	2	4	6	1	5	6	
Összesen	16	4	20	13	7	20	5	15	20	
	Képzőművészet		Összesen	Idegen nyelv		Összesen	Irodalom			Összesen
	nem műveli	műveli		nem műveli	műveli		nem műveli	műveli	nincs adat	
fiú	12	2	14	5	9	14	12	1	1	14
lány	6	0	6	1	5	6	6	0	0	6
Összesen	18	2	20	6	14	20	18	1	1	20

5. táblázat. Az aktív szabadidős tevékenységekben való részvétel

A tevékenységekben való részvétel szinte az előzetes elvárásainknak megfelelően történt. Sok mozgáskorlátozott fiatal sportol aktívan a tanulmányai befejezését követően is. A kutatásban résztvevők közül a nyelvtanulást sokan nagy lehetőségnek látják, ami reális pályaorientáció lehet, hiszen, ha intellektuális képességzavar nincs a mozgáskorlátozottságuk mellett, nagy eséllyel érvényesülhetnek a munkaerőpiacon idegen nyelvek biztos tudásával. A *Kiegészítő kérdőív* második részében lévő nyitott kérdésekre adott válaszok alátámasztják ezt a feltevést. Többen kiemelték, hogy a mai világban idegen nyelvek biztos tudása nélkül nehéz érvényesülni, hatékonyan kommunikálni. Hét tanuló konkrétan megnevezte, hogy tanulmányait ilyen vonalon szeretné folytatni, majd a későbbiekben idegen nyelvvel, vagy ehhez kapcsolódó szakterületen szeretne elhelyezkedni. Van, aki megjegyezte, hogy az angol órák sokat segítenek neki gondolkodásának fejlődésben. A sportról számos fiatal úgy gondolkodik, hogy elengedhetetlen a mozgásállapota fejlődésében, megtartásában, ebből kifolyólag a későbbi munkába állás szempontjából: „Szeretnék kommunikáció és médiatudomány szakon elhelyezkedni, ezért szeretnék jobb állóképességet, amiben segít a sport.” Érdekes viszont, hogy csupán egy tanuló jelölte meg a sportot, mint hosszú távú pályaorientációt, életcél.

Bár a tanulók egy kisebb csoportja jelölte meg a zeneművészetet, képzőművészetet, irodalmi műalkotásokat, színművészetet aktívan művelt tevékenységnek, mégis közülük

többeknek komolyabb továbbtanulási terveik is vannak ezeken a területeken. Kiemelkedik ezek közül a területek közül a zene és a színjátszás. Egy fiú és egy lány tanuló számolt be arról, hogy a későbbiekben zeneművészettel vagy színművészettel szeretne foglalkozni.

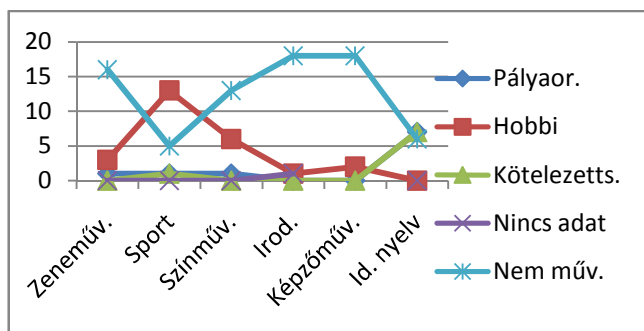
A szabadidő aktív eltöltésének háttérében meghúzódó motivációs szintekről nem csak a kérdőív végén lévő nyitott kérdésekre adott válaszokból kapunk információt. A hat szabadidős-tevékenység megjelölésekor a válaszadók számára lehetőség nyílik arra, hogy a tevékenység művelésének motivációs háttérét is meghatározzák. A kérdőívben eredetileg a következő hét szint jeleníthető meg:

- műveli, mert továbbtanulási terve van vele
- műveli, mert a hobbi
- műveli, mert kötelező valamilyen okból
- nem műveli, de tud róla, és érdeklődik iránta
- nem műveli, de tud róla, azonban nem érdekli
- nem műveli, mert nem tud róla, hogy milyen módon lehetne megvalósítani a mindennapokban, ám érdeklődne, ha lenne információja
- nem műveli, mert nem tud róla, hogy hol lehetne, ám ha tudna róla, akkor sem érdekelné

Az adatelemzés során a különböző tevékenységekben való részvétel motivációját négy csoportba osztottuk:

- részt vesz benne pályaválasztási célból
- részt vesz benne hobbiként,
- részt vesz benne valamiféle kötelezettség miatt
- nem műveli különböző okok miatt (nem tud róla, nem érdekli)

Ilyen módon a tanulók különböző szabadidős tevékenységekben megnyilvánuló motivációs szintjeit a **7. ábra** szemlélteti:

7. ábra Az aktív szabadidő eltöltés motivációs háttére

Az aktív szabadidős-tevékenységek háttérében lévő különböző motivációs szintekről elmondható, hogy pályaaorientációs cél kevés serdülőnél jelenik meg, ám náluk konkrétabb, amit a nyitott kérdésekre adott válaszok is alátámasztanak. Zeneművészet, irodalmi alkotótevékenység, képzőművészeti szabadidős-tevékenység a legtöbb fiatalnál nem jellemző. Kiemelkedő szabadidős-tevékenység hobbiként a különböző sportolási lehetőségeken való részvétel. Érdekes eredmény, hogy az idegen nyelv tanulása, mint szabadidős tevékenység viszonylag gyakori, ám a legtöbb fiatalnál valamiféle kötelezettség miatt kerül be szabadidős tevékenysége aktív művelése körébe.

Összegezve, zeneművészeti tevékenységet négyen végeznek, közülük egy személy pályaválasztási szempontok miatt, hárman hobbiból, vagy valamilyen más kötelezettségből. Sporttevékenységben tizenöt tanuló vesz részt, egy közülük pályaaorientációs szempontból. Színművészeti szabadidős foglalkozásokon heten vesznek részt, ebből egy diák továbbtanulási céllal. Irodalmi alkotó tevékenységet egy fiatal művel, egy tanulótól nem érkezett válasz. Képzőművészeti tevékenységet ketten végeznek aktívan. Idegen nyelvet szabadidős tevékenységként tizennégyen művelnek, közülük heten továbbtanulási céllal.

Összességében az aktív szabadidő-eltöltésről elmondható tehát, hogy kilenc fiatal rendelkezik konkrét pályaválasztási tervvel idegen nyelv, zeneművészet, sport, színművészet területeken. A legkevesebb művelője a zeneművészet területnek van, ami érthető mozgáskorlátozott fiatalok körében, hiszen legtöbb esetben a finommotorika, koordináció, vitákapacitás, izomerő, ízületi mozgásterjedelem akadályozott lehet. Hobbiként legtöbben sportolnak, színművészeti tevékenységet végeznek, vagy idegen nyelvet tanulnak. Pályaaorientációs szempontból a legnépszerűbb terület az idegen nyelv tanulása. A terület kiemelkedése indokolt mozgáskorlátozott fiatalok tekintetében, hiszen intellektuális képességzavar kizárása esetén a hatékony, piacképes elhelyezkedés reális.

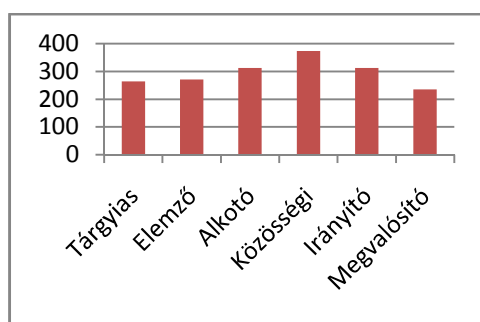
Biztató, olvasva a nyitott kérdésekre adott válaszokat, hogy a résztvevő fiatalok többsége pozitívan áll a pályaaorientáció, munkavállalás kérdésköréhez, sokuknak van kevésbé körvonalazódott vagy konkrétabb elhelyezkedési tervük.

4.3.A két kérdőív összevetése

A kiegészítő kérdőív elemzése során a színjátszás és a sporttevékenység művelését közösségi jellegű érdeklődési területnek, míg a zene, az irodalom és a képzőművészeti

tevékenység művelését alkotó jellegű érdeklődési területnek tekintettük. Így a két kérdőív összevethetővé vált a két kiemelkedő érdeklődési terület (közösségi és alkotó) mentén. Az idegen nyelv tanulását nem tudtuk besorolni sem az alkotó, sem a közösségi típusú érdeklődési körbe. Az idegen nyelv tanulásából, mint szabadidős tevékenységről kapott adatok eseti szintű elemzésre adnak alkalmat. Ennek ismertetését a „Kiegészítő kérdőív” részénél tettem meg.

A *Kiegészítő kérdőív* elején szereplő kedvenc tantárgy megjelölése, amint azt már említettem nem összevethető az érdeklődéssel és a szabadidős tevékenységekkel. Eseti megállapításként azonban elmondható, hogy a fiatalok többsége által kedvenc tantárgyként megjelölt *irodalom*, a *Kiegészítő kérdőív* irodalommal, mint alkotótevékenységgel, illetve ennek előadóművészeti ágával, a színjátszással összefüggést vélhetünk felfedezni. Irodalmi alkotótevékenységet egy fiatal végez, míg színjátszást heten, továbbá hét fiatal jelölte meg az *irodalmat* kedvenc tantárgyként. Az egész csoport *Érdeklődés kérdőívben* szereplő „elemző” érdeklődési terület összpontszámait nézve a harmadik legalacsonyabban képviseltként azonosítható (**8. ábra**). A tantárgyak közül az *üzleti tevékenység, tervezés, elemzés* feleltethető meg ennek a területnek. Ezt a tantárgyat egy fiatal jelölte meg kedvenc tantárgyaként. Ehhez képest indokolatlanul sokan jelölték meg az elemző érdeklődési területet. Tehát itt eseti szinten nem mutatható ki összefüggés. A többi tantárgy esetében még ilyen eseti szintű összehasonlításokat sem tehetünk, a kis elemszám miatt, továbbá mivel nem feleltethetők meg a tantárgyak az egyes érdeklődési területeknek, valamint a szabadidő-eltöltés módjának.

8. ábra. Érdeklődési területek megoszlása

Az alkotó érdeklődési terület az *Érdeklődés kérdőív* szerint három tanuló fő területe, ezek közül két tanuló a *Kiegészítő kérdőív* szerint művel is alkotó jellegű szabadidős tevékenységet. A 14 közösségi érdeklődési területet fő érdeklődésként megjelölő tanuló közül 11 fő művel is ilyen tevékenységet szabadidejében. Az alacsony elemszám miatt nem tudunk Khi² próbát végezni, de a tendencia-szerű összefüggések biztatóak, nagyobb létszámú fiatallal érdemes lenne a vizsgálatokat folytatni a statisztikai igazolás érdekében.

A különböző érdeklődési területek pontszámértékeit összehasonlítottuk az egyes szabadidős tevékenységet művelők és nem művelők között, olyan módon, hogy a *Kiegészítő kérdőív* egyes tevékenységekre vonatkozó lehetséges válaszokat *műveli*, illetve *nem műveli* kategóriába soroltuk. Mindezek mellett a *művészeti* jellegű szabadidős tevékenységek közé soroltuk a *zeneművészet*, *irodalom*, *képzőművészet*, *színművészet* szabadidős tevékenységeket.

Ezek eredményeképpen elmondható, hogy a *művészeti* tevékenységet művelők körében minden érdeklődési tényezőben magasabb átlagértékeket kaptunk (5. táblázat). Feltételezhető, hogy akik valamiféle *művészeti* tevékenységet végeznek, ez pozitív hatással van az összes érdeklődésterületük pontszámai alakulására. Az alkotó és tárgyias érdeklődési terület esetében elmondható, hogy jelentős a különbség, mivel a független mintás t-próba szignifikancia értéke kisebb, mint 0.01, azaz 99%-os szinten is szignifikáns. Tehát valószínűsíthető, hogy az aktív művészeti szabadidős tevékenység választása nem véletlenszerű, hanem az érdeklődési körnek megfelelő.

Művészet		N	Átlag	Szórás
Tárgyias	nem műveli	9	11,3333	2,78388
	műveli	10	16,4000	3,65756
Elemző	nem műveli	9	13,4444	3,20590
	műveli	10	13,9000	5,30094
Alkotó	nem műveli	9	12,8889	2,61937
	műveli	10	18,0000	3,23179
Közösségi	nem műveli	9	17,4444	4,58561
	műveli	10	19,8000	1,54919
Irányító	nem műveli	9	14,4444	2,65100
	műveli	10	16,4000	3,56526
Megvalósító	nem műveli	9	11,8889	2,52212
	műveli	10	12,9000	2,42441

6. táblázat. Művészet-típusú szabadidős tevékenységek az érdeklődési területek mentén

Érdekes, hogy azoknál a tanulóknál, akikre szabadidejükben nem jellemző az idegen nyelvi tevékenység művelése, jelentősen magasabb elemző-érdeklődési terület értéket találtunk. A t-próba szignifikancia értéke 0,07, azaz 95 %-os szinten még nem, csak 90 %-os szinten tekinthető szignifikánsnak (7. táblázat).

Jelentősen magasabb érdeklődési pontszám-átlag figyelhető meg a tárgyas és közösségi érdeklődési területeken a sportot szabadidős tevékenységként művelő fiataloknál. A tárgyas érdeklődésterület esetében az érdeklődés pontszám átlagok különbsége t-próba alapján a szignifikancia értéke kisebb, mint 0.01, azaz 99 %-os szinten szignifikáns. Összességében a sportot művelők közösségi pontszáma igen magas (19,5), továbbá szórásuk kismértékű (2,0) **(8. táblázat)**. Mindez alátámaszthatja azt, hogy a sporthoz nagymértékű közösségi elkötelezettség szükséges.

Idegen nyelv		N	Átlag	Szórás
Targyas	nem műveli	6	14,8333	3,54495
	műveli	14	13,9286	4,41090
Elemző	nem műveli	6	16,1667	2,78687
	műveli	14	12,4286	4,34501
Alkotó	nem műveli	6	15,5000	3,01662
	műveli	14	15,6429	4,18067
Közösségi	nem műveli	6	19,8333	1,60208
	műveli	14	18,2143	3,84665
Irányító	nem műveli	6	15,5000	4,03733
	műveli	14	15,6429	2,95107
Megvalósító	nem műveli	6	12,6667	2,06559
	műveli	14	12,2143	2,60705

7. táblázat. Idegen nyelv, mint szabadidős tevékenység, az érdeklődési területek mentén

Sport		N	Átlag	Szórás
Targyas	nem műveli	5	10,0000	1,87083
	műveli	15	15,6000	3,66060
Elemző	nem műveli	5	13,8000	4,14729
	műveli	15	13,4667	4,42181
Alkotó	nem műveli	5	14,2000	4,08656
	műveli	15	16,0667	3,71227
Közösségi	nem műveli	5	16,2000	5,40370
	műveli	15	19,5333	2,03072
Irányító	nem műveli	5	14,2000	2,77489
	műveli	15	16,0667	3,28344
Megvalósító	nem műveli	5	12,0000	1,00000
	műveli	15	12,4667	2,74816

8. táblázat. Sport, mint szabadidős tevékenység, az érdeklődési területek mentén

5. Konklúzió

Biztató, hogy a kutatásban részt vevő fiatalok pozitív jövőképpel rendelkeznek. Pedagógiai szempontból ez nagy felelősséget ró az őket tanító, nevelő pedagógusokra, hiszen a felismert tehetséget, érdeklődést, már kialakult, elkezdődött aktív szabadidős tevékenységekben való részvételt támogatni, segíteni, formálni kell. Fontos, hogy a különböző szakemberek naprakészek, tájékozottak legyenek a különböző lehetőségek megvalósulásának színterei terén. Elengedhetetlen mindezek megvalósulásához az érintett fiatalok, a szülők, a pedagógusok, a nevelők és a különböző egészségügyi szakemberek közötti folyamatos, egymás tiszteletére épülő kommunikáció, összefogás, tenni akarás készsége. A folyamatos motivációnak, bátorításnak, információnyújtásnak mindennapossá kell válnia, hogy ezek a serdülők kikerülve az intézményből valóban megvalósíthassák az álmaikat. Érdekes lenne pár év múlva e célból felkeresni ugyanezeket a fiatalokat, hogy mindezen terveikből mi és hogyan valósulhatott meg ténylegesen.

További kutatás érdekes témája lehetne összevetni jelen kutatás speciális intézményben tanuló serdülőkorú mozgáskorlátozott tanulóinak, hasonló korú, integrációban tanuló mozgáskorlátozott fiataloknak és tipikus testi fejlődésű serdülők pályaaorientációs érdeklődését, aktív szabadidős tevékenységét.

Jelen kutatás korlátai közé tartozik, hogy kevés számú résztvevő segítségével sikerült felvenni a különböző kérdőíveket, így távolabbra mutató, megbízható statisztikai próbákat csak bizonyos esetekben állt módunkban elvégezni. Az elvégzett statisztikai próbák eredményei és a tendenciaszerű megállapítások a kutatás keretei között kielégítő eredményt hoztak. Ezeket az „**Eredmények**” részben összegeztem.

Tágabban és szűkebben értelmezett céljaim között szerepelt a tipikus testi fejlődésű és a mozgáskorlátozott serdülők általános fejlődési kérdéseinek vizsgálata, összevetése érdeklődés, aktív szabadidő-eltöltés, pályaaorientáció és a hozzá kapcsolódó témakörök (önismeret, társas kapcsolatok, motiváció, tehetség) tekintetében. A kutatás szempontjából ezekre a kérdésekre kielégítő válaszokat találtam. Hipotézisem, miszerint az érdeklődés és a szabadidő aktív eltöltése között kapcsolat feltételezhető, helytállónak bizonyult, a vizsgálatban résztvevő serdülők tekintetében.

Zárásként fontos elmondani, hogy megvizsgálva a tipikus testi fejlődésmenetű, és a mozgáskorlátozott serdülők önértékelését, motivációját, tehetséggondozását, kortárs-, szülői-, pedagógusi kapcsolataik alakulását, elmondható, hogy a mozgáskorlátozottság ténye nem

csupán testi struktúrákban megjelenő eltérő fejlődésmenet-alakulást jelent, hanem pszichológiai és szociális téren is más mintázat figyelhető meg, ami az mozgáskorlátozott serdülők, a szülők, a pedagógusok és a társadalom részéről is odafigyelést igényel. Úgy gondolom, hogy ez az odafigyelés nem valamiféle megkülönböztetést kell, hogy jelentsen, hiszen igazából minden embertársunk felé ezzel a kitüntetett, megtisztelő odafordulással vagyunk adósak. A mozgáskorlátozott serdülők is ugyanazokkal a változásokkal, igényekkel néztek szembe, mint tipikusan fejlődő kortársaik, ugyanarra a személyre szabott figyelemre van szükségük, csak a segítségnyújtás módjai, eszközei térnek el.

Célom ezzel a kutatással nem csupán az volt, hogy a fentebb említett kérdésköröket vizsgáljam, hanem, hogy rávilágítsak arra, talán nem is kellene külön vizsgálni a mozgáskorlátozott serdülők pályorientációját, szabadidő-eltöltését, hiszen az eltérő testi fejlődésmenetből elsősorban nem a más irányú pályorientáció és aktív szabadidő-eltöltési mód következik, hanem alapvetően a sérülés-specifikus, egyénre szabott odafordulás módjában, eszközében szükséges, hogy széleskörű társadalmi szemléletváltás történjen.

Remélem, hogy a jövőben a sok, már meglévő társadalmi inklúziós törekvések mentén egyre kevesebb kutatásnak kell a fogyatékoságból és a tipikus fejlődésmenetből adódó különbségekkel foglalkoznia, mivel az úgynevezett fogyatékoság ténye egyszerűen az emberi természet sokszínűségével lesz egyenlő...

6. Hivatkozott irodalom

- Bábosik I. (2011). A pedagógus és a tanuló a nevelési folyamatban. In Bábosik I., Borosán L., Hunyadi Gy., M. Nádas M., Schaffhauser F. *Pedagógia az iskolában, A szociális életképesség megalapozása.* (pp.155-167). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Borosán L. (2011). A szabadidő, mint pedagógiai lehetőség. In Bábosik I., Borosán L., Hunyadi Gy., M. Nádas M., Schaffhauser F. *Pedagógia az iskolában, A szociális életképesség megalapozása.* (pp. 144-154). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Borosán L. (2011). Pályaorientáció. In Bábosik I., Borosán L., Hunyadi Gy., M. Nádas M., Schaffhauser F. *Pedagógia az iskolában, A szociális életképesség megalapozása.* (pp. 92-106). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Cropley, A. (1998). A tehetséges gyermek tanárainak felkészítése. In Balogh L. és Herskovits M. (szerk.) *A tehetségfejlesztés pszichológiája.* (pp. 235-244). Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Cole, M. és Cole, S. (2006). Serdülőkori. In Cole, M. és Cole, S. *Fejlődéslélektan.*(pp.599-690). Budapest: Osiris Kiadó.
- Csávás D. (1976). A Bobath-módszer. In Huba Judit *Gyógytorna az ideg-és elmegógyászatban.* (pp.150-209). Budapest: Medicina.
- Czeizel E. (1998). A tehetség korszerű genetikai elemzése. In Balogh L. és Herskovits M. (szerk.) *A tehetségfejlesztés pszichológiája.* (pp. 9-22). Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Czeizel E. (2004). A mozgássérültek (a Hawking-csoda). In Czeizel E. *Sors és tehetség.* (pp.172-175). Budapest: Urbis Könyvkiadó.
- Dombainé Esztergomi A. (szerk.) (2006). *Ajánlások mozgáskorlátozott gyermekek, tanulók kompetencia alapú fejlesztéséhez.* Budapest: sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht.
Letöltés helye:
http://www.sulinet.hu/tanar/kompetenciateruletek/4_szocialis/ajanlasok/szocialis-06.pdf Letöltés ideje: 2014-10-12.
- Dorogi L. és Bognár J. (2009). A fogyatékos sportolók teljesítménymotivációja. In Bognár J. (szerk.) *Tanulmányok a kiválasztás és a tehetséggondozás köréből.* (pp. 348-354). Budapest: Magyar Sporttudományi Társaság.
- *Érdeklődés kérdőív.* A szakmai dokumentáció az NFA KA 11/2012. számú támogatási szerződés – „Javaslat a Speciális nevelési igényű tanulókat oktató intézmények

pályaorientációs tevékenységének szakmai támogatására, valamint a program megvalósításához szükséges forrás biztosítására” című programban készült.

- Fogytékosságügyi statisztikák. (2009). In *2001. évi népszémlálás, 12. A fogytékos emberek helyzete*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar. Letöltés helye: http://e-oktatas.barczi.hu/extra/tudasbazis/szoveggy/szgy_stat.pdf
Letöltés ideje: 2014-10-12.
- *Fogytékosságügyi stratégia 2010–2020*. Letöltés helye: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/disability_and_old_age/em0047_hu.htm Letöltés ideje: 2014-10-12.
- Galambos K. (2014). A Mozgásjavító Óvoda, Általános Iskola, Szakközépiskola, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény és Kollégium tréninglakás programjának szerepe a mozgáskorlátozott gyermekek önálló életre való nevelésében. *Gyógypedagógiai Szemle*, XLII/2. (pp.112-122).
- Hajduné László Z. és Tóvári F. (2010). Az önbizalom hátterének vizsgálata a mozgássérült tanulók körében. In Karlovitz J. (szerk.) *Eltérő bánásmódot igénylő gyerekek a magyar közoktatásban*. (pp. 30-36). Budapest: Neveléstudományi Egyesület Letöltés helye: <http://www.eduscience.hu/NEK-004.pdf>
Letöltés ideje: 2014-10-12.
- Herskovits M. (1998). A tehetségfejlesztés különböző útjai - nemzetközi körkép. In Balogh L. és Herskovits M. (szerk.) *A tehetségfejlesztés pszichológiája*.(pp. 129-142). Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó.
- Janowszky S. (2004). Önismeret-önnevelés. In Dombi A., Oláh J., Varga I. (szerk.) *A nevelélmélet alapkérdései*. (pp. 189-224). Gyula: APC-Stúdió.
- Jemta L., Fugl-Meyer K. S., Öberg K., Dahl M. (2009). Self-esteem in children and adolescents with mobility impairment: impact on well-being and coping strategies. *Foundation Acta Pædiatrica/Acta Pædiatrica* 2009. 98, (pp. 567–572).
Letöltés helye:<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1651-2227.2008.01081.x/abstract;jsessionid=D0C7A4C68F179E416C8172BECF2E7468.f01t03?deniedAccessCustomisedMessage=&userIsAuthenticated=false>
Letöltés ideje: 2014-10-12.
- Kiss I. (2011). Felsőoktatási rendszerbe készülő diákok számára nyújtott pályaorientációs tanácsadás tapasztalatai. *Felsőoktatási Műhely* 5: (3) (pp. 97-107).
letöltés helye:

http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FeMu/2011_03/FEM_2011_3_97-108.pdf

Letöltés ideje: 2014-10-12.

- Miller, Mark J. (1994). A „Circuitous” Test of Holland’s theory. In: *Journal of Employment counseling*. Sept94, Vol. 31 Issue 3,(pp137-143. 7p.)

Letöltés helye: <http://eds.a.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=19af976c-23fa-4651-b01d-ff814a703bcd%40sessionmgr4005&vid=1&hid=4213>

Letöltés ideje: 2014-10-12.

- Nádas Zs. (2006). Sportjátékok személyiségfejlesztő hatása mozgássérült gyermekekre. In *Iskolakultúra* 2010/9 (pp. 37-42). Letöltés helye:

<http://epa.oszk.hu/00000/00011/00150/pdf/2010-09.pdf>

Letöltés ideje: 2014-10-12.

- Papula L. (2013). *Mi leszel, ha nagy leszel? Pályaválasztást meghatározó tényezők.* (pp.33-44). Letöltés helye:

http://uni-nke.hu/downloads/bsz/bszemle2008/1/02_papula.pdf

Letöltés ideje: 2014-10-12.

- Rókusfalvy P. (1994). Pályalélektan, pályaorientáció. In Dr Orbán I. (szerk.) *Szöveggyűjtemény szociálpedagógia szakos hallgatók részére. I. kötet.* (pp.187-216). Eger: Esterházy Károly Főiskola
- Schaffhauser F. (2011). Az iskola kapcsolata és együttműködése a családdal. In Bábosik I., Borosán L., Hunyadi Gy., M. Nádas M., Schaffhauser F. *Pedagógia az iskolában, A szociális életképesség megalapozása.* (pp. 168-192). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.
- Schaffhauser F. (2011). Tehetséggondozás és tehetségfejlesztés. In Bábosik I., Borosán L., Hunyadi Gy., M. Nádas M., Schaffhauser F. *Pedagógia az iskolában, A szociális életképesség megalapozása.* (pp. 107-141). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó.

7. Mellékletek

Kiegészítő kérdőív:

Pályaorientációs kiegészítő kérdőív

	Műveli, mert			Nem műveli, de		Nem műveli, mert	
	továbbtanulási tervei vannak vele	a hobbija	kötelező valamiért (iskola, szülők)	tud róla, és érdeklődik	tud róla, de nem érdeklődik	nem tud róla, de érdekelne	nem tud róla és nem is érdeklődik
Zene: Tanulsz-e zenét, játszol-e valamilyen hangszeren?							
Sport (tánc is): Sportolsz-e valamilyen formában a testnevelés órán kívül is?							
Színművészet: Jársz-e drámaszakkörre? Szoktál versenyeken részt venni? (versmondó, prózaamondó, színjátszó, stb.)							

Irodalom: Jársz-e irodalmi önképzőkörbe? Részt veszel-e olyan iskolán kívüli foglalkozásokon, ahol szépirodalmi írásra tanítanak?							
Képzőművészet: Tanulsz-e festeni, rajzolni, szobrászkodni?							
Idegen nyelv: Tanulsz-e tanítási órán kívül valamilyen nyelvet, nyelveket?							

- Hozzájárul-e valamilyen módon a továbbtanulásodhoz, (bármilyen irányba, akár pont a kérdezettek irányába is) hogy a fenti tevékenységeket műveled vagy lehetőségként ismered?
- Hogyan járul hozzá?
- Segítene a konkrétabb továbbtanulási terveidben, ha több információd lenne az említett tevékenységekben való részvételről (zene, sport, színművészet, irodalom, képzőművészet, idegen nyelv)?
- Ha igen, miért?
- A fent említett tevékenységekből való kimaradásod befolyásolja-e a továbbtanulásról való gondolkodásodat?
- Ha igen, miben?

Köszönöm, hogy a kérdőív kitöltésével segítetted a munkámat!

Szemenyei Eszter

Szülői beleegyező nyilatkozat:

SZÜLŐI BELEEGYEZŐ NYILATKOZAT

Alulírott, (szülő/gondviselő neve nyomtatott betűvel).....

(szül. név: település neve:....., év:.....

hónap: nap:.....;

lakcím:irányítószám:.....település:.....

utca/út/tér:.....házzám:.....)

hozzájárok, hogy gyermekem:

(anya neve:.....

szül. hely:....., év:..... hónap: nap:.....);

részt vegyen az NFA KA 11/2012 „Javaslat a speciális nevelési igényű tanulókat oktató intézmények pályaorientációs tevékenységének szakmai támogatására, valamint a program megvalósításához szükséges forrás biztosítása” projekthez kapcsolódó ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Karon végzett hallgatói műhelymunka keretében megvalósuló Kiegészítő kérdőív felvételében.

Hozzájárulok, hogy személyes adatait, kérdőívben elért eredményeit a hatályos adatvédelmi törvénynek és a gyógypedagógusi etikai kódex szabályainak megfelelően nyilvántartsa és kezelje.

Budapest, 2014.....hónapnap

.....

Szülő aláírása

(Köszönöm, hogy hozzájárulásával támogatja munkámat! Ha bármi észrevétele, kérdése van, kérem, vegye fel velem a kapcsolatot: Szemenyei Eszter, e-mail-cím: szemeszter91@gmail.com)